



**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΗΠΕΙΡΟΥ**

EPHUS INSTITUTE OF TECHNOLOGY
ARTA , ZIP CODE . 47100 , TEL NUMBER : +30 26010 50000

Πτυχιακή Εργασία

**«Πιλοτική Χορήγηση Υλικού Παρέμβασης
[ΠροΑναΓραΦω] σε Παιδιά Πρώτης Σχολικής Ηλικιάς»**

Μαζαράκη Ευαγγελία
Αρ. Μ. 11 2 91

Επόπτης : Καθηγήτρια Ζακοπούλου Βικτωρία

Ιωάννινα, 2013

Πρόλογος

Η εργασία που κρατάτε στα χέρια σας είναι η εφαρμογή του θεραπευτικού υλικού «ΠροΑναΓραφο» σε παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας.

Το θεραπευτικό αυτό υλικό περιέχει ασκήσεις σε σημαντικούς τομείς για την εκδήλωση μαθησιακών δυσκολιών.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό.

Στο θεωρητικό μέρος δίνονται ορισμοί των όρων της φωνολογίας, προανάγνωσης και προγραφής, καθώς, επίσης, η συμπτωματολογία των διαταραχών αυτών και η μέθοδο παρέμβασης. Επιπρόσθετα θα μιλήσουμε για την διάκριση μεταξύ των γραφο – φωνολογικών διαταραχών και των ειδικών μαθησιακών δυσκολιών.

Το ερευνητικό μέρος περιλαμβάνει τη δική μας έρευνα. Τη χορήγηση, δηλαδή, του θεραπευτικού υλικού σε παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας. Επίσης, γίνεται σύγκριση των επιδόσεων των παιδιών.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αποτελεί την τελευταία σελίδα της ακαδημαϊκής μου φοίτησης στο Τμήμα Λογοθεραπείας του Τ. Ε. Ι. Ηπείρου.

Σε αυτό το σημείο, και προτού προχωρήσουμε στην έρευνα και τα αποτελέσματα της, θα ήθελα να πω ένα μεγάλο ευχαριστώ στους ανθρώπους που με βοήθησαν να φέρω εις πέρας την έρευνα.

Πρώτα απ' όλους, θα ήθελα να ευχαριστώ τους ανθρώπους, γονείς και παιδιά, που τελικά δέχθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα, διότι χωρίς αυτούς δεν θα μπορούσα να ολοκληρώσω την πτυχιακή μου εργασία.

Ακόμη, ένα μεγάλο ευχαριστώ θα ήθελα να απευθύνω στον κύριο Τσακιρίδη Ελευθέριο, λογοπεδικό, στο γραφείο του οποίου πραγματοποιήθηκε και η έρευνα.

Ολοκληρώνοντας, δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κυρία Ζακοπούλου Βικτωρία, η οποία μέσα από τις έγκυρες και έγκαιρες παρατηρήσεις της, συνέβαλε με τον αρτιότερο τρόπο στην ολοκλήρωση του έργου μου.

Ιωάννινα, Ιούνιος 2013

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	σελ. 6
Θεωρητικό Μέρος	
1. Γραφο – Φωνολογική Ανάπτυξη.....	σελ. 7–10
1.1 Φωνολογική Ενημερότητα.....	7
1.2 Προανάγνωση.....	9
1.3 Προγραφή.....	10
2. Γραφο – Φωνολογικές Διαταραχές.....	11-17
2.1 Διάγνωση γραφο – φωνολογικών διαταραχών – Συμπτωματολογία.....	11-13
2.2 Γραφο – Φωνολογικές διαταραχές και ειδικές μαθησιακές δυσκολίες.....	14-15
2.3 Μέθοδοι Παρέμβασης.....	16-17
Ερευνητικό Μέρος	
3. Παρουσίαση του ΠροΑναΓραφω.....	18-48
3.1 Πιλοτική χορήγηση της μεθόδου.....	24-46
3.2 Συγκριτική παρουσίαση των επιδόσεων – Συζήτηση.....	47-48
Συμπεράσματα.....	49-50
Βιβλιογραφία.....	51-52
Παράρτημα.....	53-84

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ακόλουθη πτυχιακή εργασία αφορά την χορήγηση του θεραπευτικού υλικού «ΠροΑναΓράφω» σε παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας. Η υλοποίηση αυτής της εργασίας διήρκησε 10 εβδομάδες.

Στόχος του θεραπευτικού υλικού είναι εργασία πάνω σε τομείς καθοριστικούς για την εκδήλωση μαθησιακών δυσκολιών. Αυτοί οι τομείς είναι η ψυχοκινητικότητα, η μνήμη και γραφο – φωνολογία.

Εμείς εργαστήκαμε και χορηγήσαμε ασκήσεις που αφορούν τον τομέα της γραφο – φωνολογίας. Στο τομέα αυτό θα δούμε ασκήσεις που αφορούν την φωνολογία, την ανάγνωση και την γραφή.

Με τον όρο φωνολογική ενημερότητα αναφερόμαστε στην ικανότητα διάκρισης των φωνολογικών μερών μιας λέξης και χειρισμού των μερών αυτών. Κρίνεται αναγκαίο να κατανοήσουμε ότι ο προφορικός λόγος δεν είναι παρά ένα σύστημα φωνητικών σημείων στο οποίο κάθε έννοια και κάθε πράξη αντικαθίστανται και παρουσιάζονται από σύμβολα, τα οποία επιτελούν συγκεκριμένους ρόλους και λειτουργίες προκειμένου να αποδώσουν την σημασία και την μορφή των όσων περιγράφουν. Στο γραπτό λόγο, τα παραπάνω σύμβολα αποκτούν μία σημαντική υπόσταση και δυναμική μέσω της μέσω δύο διαδικασιών, της μεταφοράς των ηχητικών συμβόλων σε γραφημικά και το αντίστροφα. Οι δύο αυτές διαδικασίες είναι η ανάγνωση και η γραφή.

Το υλικό «ΠροΑναΓράφω» εφαρμόστηκε σε τρία παιδιά ηλικίας οκτώ, εννιά και δέκα ετών, τα οποία και είχαν διαγνωστεί με φωνολογικές διαταραχές.

Η χορήγηση του υλικού έλαβε χώρο στο λογοθεραπευτικό γραφείο του κύριου Ελευθέριου Τσακιρίδη στην Καβάλα.

Όπως θα δούμε και στη συνέχεια αυτής της πτυχιακής εργασίας, τα παιδιά εμφάνισαν συγκλίσεις και αποκλίσεις στην απόδοση τους.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Γραφο – Φωνολογική Ανάπτυξη

1.1 Φωνολογική Ενημερότητα

Η Nespor αναφέρει, στο βιβλίο της «Φωνολογία», πως φωνολογία είναι ο κλάδος της γραμματικής που ασχολείται με τους φθόγγους [ήχους] οι οποίοι χρησιμοποιούνται συστηματικά στις φυσικές γλώσσες για την κοινοποίηση σημασιών. Με άλλα όλα λόγια, όπως αναφέρει η ίδια, η φωνολογία μελετά τη φωνολογική ικανότητα που ένας ομιλητής εμφανίζει στη μητρική του γλώσσα. [Nespor 1999]

Πολλοί έχουν μιλήσει για την φωνολογική ενημερότητα, όλοι όμως καταλήγουν στο συμπέρασμα πως η φωνολογική ενημερότητα περιλαμβάνει το σύστημα των ήχων που χρησιμοποιεί μία γλώσσα, δηλαδή τους φθόγγους, τα φωνήματα και τις συλλαβές, για να διαφοροποιούνται μεταξύ τους τα μορφήματα, χωρίς να έχουν το ίδιο σημασιολογικό περιεχόμενο. Η κατάκτηση και η ορθή προφορά των ήχων μιας γλώσσας αποτελεί βασικό στοιχείο για την χρήση και την κατανόηση της στο πλαίσιο της επικοινωνιακής διαδικασίας. Κατά συνέπεια, οι διαταραχές στο φωνολογικό επίπεδο καθιστούν δύσκολη την κατανόηση από τους άλλους των λέξεων που χρησιμοποιεί το άτομο στην προσπάθειά του να επικοινωνήσει με τους συνανθρώπους του. [Μαριδάκη 2005] Αυτή η ικανότητα επικοινωνίας μπορεί να ξεκινήσει νωρίς για κάποια παιδιά. Όπως αναφέρεται και στο βιβλίο «*Dearly Reading & Writing/ Experimenting reading & Writing/ Designing Early Literacy Programs/ Strategies for At – Risk Pre – School & Kindergarten Children*», οι γονείς νηπίων συχνά σχολιάζουν πως τα παιδιά τους κινούνται «εμπρός» και «πίσω» δίνοντας έμφαση στις συλλαβές και κυρίως στην τονισμένη των αγαπημένων τους παιδικών τραγουδιών. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει και απαραίτητα πως το παιδί έχει αναπτυγμένη πλήρως ή ότι θα αναπτύξει πλήρως την φωνολογική του ικανότητα. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με το βιβλίο, αποτελεί θετικό χαρακτηριστικό προς την κατάκτηση της φωνολογικής ενημερότητας. [Lea M. Gee/ Donald J. Richgels 2003]. Καταλήγοντας, καταλαβαίνουμε πως ένα παιδί με ανεπτυγμένη την φωνολογική ικανότητα μπορεί να (α) αναλύει προτάσεις σε λέξεις, (β) να αναλύει λέξεις σε συλλαβές, (γ) να συνθέτει συλλαβές με σκοπό το σχηματισμό λέξεων, (δ) να

αντιλαμβάνεται την ομοιοκαταληξία και την ομοηχία των λέξεων που ακούει, (ε) να κάνει διάφορους χειρισμούς σαν να παίζει με τις συλλαβές των λέξεων που ακούει.

1.2 Προανάγνωση

Οι Hoover & Gough σε άρθρο τους στο περιοδικό *Reading and Writing* το 1990, ανέφεραν πως ανάγνωση είναι η ικανότητα του αναγνώστη να χρησιμοποιεί τις ικανότητες του ώστε να αποκωδικοποιεί γραφικά σχήμα σε γλωσσική μορφή. Καταλήγουν πως η ανάγνωση αποτελείται από δύο συνιστώσες. Αυτές είναι η αποκωδικοποίηση και η γλωσσική κατανόηση.

Το 2012 οι Soden-Hensler, Taylor & Schatschneider σε άρθρο τους στο περιοδικό *SCI STUD READ* [Scientific Studies of Reading], μετά από έρευνα, καταλήγουν στο ίδιο συμπέρασμα. Ταυτόχρονα, όμως, επισημάνουν την επιρροή της φωνολογικής ενημερότητας στην ανάγνωση. Συγκεκριμένα, αναφέρουν πως όταν ένα παιδί έχει μάθει το αλφάβητο και έχει αναπτύξει την φωνολογική ενημερότητα είναι σε θέση πλέον να «χαρτογραφήσει» τους ήχους των γραμμάτων και να αποκωδικοποιεί τους συνδυασμούς αυτών, δηλαδή τις λέξεις. Στο ίδιο άρθρο αναφέρουν πως η ονομασία των γραμμάτων και η αποτύπωση αυτών είναι η «βάση» της προανάγνωσης, καθώς βέβαια και της μετέπειτα αναγνωστικής ικανότητας.

Οι Whalley & Hansen σε άρθρο τους στο περιοδικό *Journal of Research in Reading* αναφέρουν τα χαρακτηριστικά της ανάγνωσης. Αυτά είναι [α] ο ρυθμός, [β] η ένταση, [γ] οι παύσεις μεταξύ των λέξεων, [δ] ο τονισμός, [ε] η διάρκεια. Με μία λέξη, δηλαδή, την προσωδία, την οποία μάλιστα την αναγνωρίζουν ως ένα από τα σημαντικά χαρακτηριστικά της ανάγνωσης.

1.3 Προγραφή

Ως γραφή αναφέρεται το σύστημα μετατροπής του ακουστικού λόγου σε οπτικού. Το παιδί ξεκινά γράφοντας γράμματα και το όνομα του. Αυτό ονομάζουν ως προγραφή οι Puranik, Lonigan & Kim (2001) καθώς αναφέρουν πως αν και έχουμε μάθει πολλά για τις ικανότητες που συμβάλλουν στην προανάγνωση και στην ανάγνωση, γνωρίζουμε λιγότερα για τις δεξιότητες που συμβάλλουν στη προγραφή, και στη γραφή μετέπειτα. Παρά το ενδιαφέρον που υπάρχει για τη γραφή των γραμμάτων και τον ρόλο που έχουν στη γνώση της γραφής, λίγες μελέτες έχουν ερευνήσει την δεξιότητα της γραφής των γραμμάτων με την ικανότητα του παιδιού να γράψει το όνομά του. Αναφέρουν επίσης, πως η φωνολογική ενημερότητα και η γνώση των γραμμάτων συνδέονται στενά με τη γραφή του ονόματος από το παιδί. Οι Αδαμοπούλου, Κόρφα & Παπαθεοδώρου (1996) επισημάνουν πως η γραφή δεν είναι μία εύκολη και ευαπόκτητη εμπειρία. Είναι όμως ελκυστική καθώς προσφέρει την αίσθηση της δημιουργίας. Αναφέρουν, επίσης, πως οι βασικοί παράγοντες που συντείνουν στην απόκτηση της γραφής είναι τα εγκεφαλικά κέντρα [*κέντρα γραφής – αριστερό ημισφαίριο*], το μάτι [*προώθηση εικόνας στα εγκεφαλικά κέντρα και περαιτέρω επεξεργασία των συνθετικών στοιχείων της εικόνας*] και το χέρι [*η προσαρμογή του παιδιού στη χειροκίνητη σύνθεση φωνημάτων πραγματοποιείται σε επίπεδο μίμησης και προσωπικής σφραγίδας – οι ψυχολόγοι μιλούν για στενή σχέση μεταξύ κινήσεων χεριού κατά τη γραφή και της ζωής του γράφοντα*].

2. Γραφο – Φωνολογικές Διαταραχές

2.1 Διάγνωση Γραφο – Φωνολογικών Διαταραχών – Συμπτωματολογία

Σύμφωνα με την ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια *Mental Disorders*, όταν ένα παιδί δεν αναπτύσσει την ικανότητα να παράγει όλους τους ήχους που απαιτούνται για την ομιλία, ανάλογα με την ηλικία του, τότε υπάρχουν φωνολογικές διαταραχές.

Οι φωνολογικές διαταραχές χωρίζονται σε τρία είδη με βάση την αιτία εμφάνισης της διαταραχής. Η πρώτη αιτία είναι οι οργανικές ανωμαλίες, δηλαδή ανωμαλίες στις περιοχές που απαιτούνται για την παραγωγή της ομιλίας. Η δεύτερη αιτία είναι τα νευρολογικά προβλήματα ή ανωμαλίες, ενώ η τρίτη αιτία είναι άγνωστη.

Ο Dinnsen (2011) ανέλυσε τη συμπτωματολογία των φωνολογικών διαταραχών. Τόνισε πως η ομιλία ενός παιδιού ηλικίας 5 ετών είναι πλήρως κατανοητή από οικείους και ξένους. Συνοψίζοντας, ένα παιδί με φωνολογικές διαταραχές μπορεί να παρουσιάσει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά :

- αντικατάσταση φωνημάτων
- παράλειψη φωνημάτων
- απλοποιήσεις συμπλεγμάτων
- πτώση συλλαβών
- αηχοποίηση συλλαβών
- ηχηροποίηση συλλαβών.

Φτάνοντας στην διάγνωση των φωνολογικών διαταραχών το *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* [DSM – IV – TR] αναφέρει πως πρέπει να πληρούνται τρία γενικά κριτήρια : [α] η αναπτυξιακή ηλικία του παιδιού δεν συμφωνεί με αυτή της ηλικιακής του ομάδας, [β] οι δυσκολίες στην παραγωγή ομιλίας παρεμβαίνουν στην ακαδημαϊκή ή την επαγγελματική επίδοση ή την κοινωνική επικοινωνία, [γ] οι φωνολογικές διαταραχές συνδέονται με την νοητική καθυστέρηση, με οποιοδήποτε κινητικό ή αισθητικό έλλειμμα των περιοχών που περιλαμβάνονται στην παραγωγή ομιλίας και με στέρηση ερεθισμάτων από το περιβάλλον.

Επίσης, στο προηγούμενο κεφάλαιο μιλήσαμε για την προανάγνωση και την προγραφή. Στο βιβλίο «*Δυσκολίες Μάθησης, Αναπτυξιακές, Εκπαιδευτικές και*

Κλινικές Προσεγγίσεις», οι συγγραφείς παρουσιάζουν τους παράγοντες που σχετίζονται με τις δυσκολίες σε γραφή και ανάγνωση.

Αυτοί οι παράγοντες είναι οι παρακάτω :

- Οργανική ανεπάρκεια [π .χ. κώφωση]
- Δυσκολίες συγκέντρωσης και προσοχής
- Προβλήματα λόγου και ομιλίας
- Χαμηλός δείκτης νοημοσύνης
- Συναισθηματικά προβλήματα
- Κοινωνικό – οικονομικοί παράγοντες
- Διγλωσσία
- Πολιτισμικοί παράγοντες
- Περιβαλλοντικοί παράγοντες [οικογενειακό περιβάλλον, ανεπαρκής διδασκαλία, συχνές απουσίες]
- Περιορισμένα κίνητρα

Σε άρθρο σε λογοθεραπευτικό περιοδικό ο Φούρλας αναφέρεται στη συμπτωματολογία των διαταραχών της γραφής, που προκύπτουν μέσα από τις έρευνες. Επισημαίνει το γεγονός πως η γραφή των παιδιών υποδηλώνει γνώσης φωνολογικής συνειδητότητας.

Τα χαρακτηριστικά των διαταραχών γραφής είναι τα εξής :

- ένα γράμμα αντιπροσωπεύει ολόκληρη λέξη
- παράλειψη φωνηέντων
- πτώση συμπλεγμάτων
- αντιπροσώπευση της συλλαβής με ένα μόνο γράμμα
- λάθη στην ηχηρότητα των φωνημάτων κυρίως λόγω επιρροής από γειτονικά φωνήματα
- σύγχυση μεταξύ άηχων και ηχηρών
- φωνητική γραφή [αντιστοίχιση ήχου σε ένα γράμμα]
- λάθη από υπερβολική εκφώνηση των ήχων μιας λέξης στην προσπάθεια αντιστοίχισης τους με ένα γράμμα.

Δεν υπάρχουν ειδικές εξετάσεις για τη διάγνωση της διαταραχής της γραφής. Διαγιγνώσκεται πριν την ηλικία των οκτώ, λόγω της μεταβλητότητας με την οποία τα παιδιά αποκτούν τις δεξιότητες γραφής. Συνήθως οι γονείς αναζητούν βοήθεια από ειδικό ή ο δάσκαλος παραπέμπει σε ειδικό, καθώς, και οι δύο, βλέπουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το παιδί.

Στο άρθρο ο Dinnsen αναφέρει πως πολλά παιδιά με δυσκολίες στο γραπτό λόγο εμφανίζουν αργή μετάβαση από το ένα στάδιο στο άλλο και παρουσιάζουν αργή εξέλιξη στις δεξιότητες γραφής και ανάγνωσης χωρίς ωστόσο να μπορεί να τους αποδοθεί η διάγνωση των ειδικών μαθησιακών δυσκολιών.

Σημαντικό ρόλο στην ακαδημαϊκή και κοινωνική πορεία του παιδιού έχει και η ανάγνωση. Στις διαταραχές της ανάγνωσης υπάρχει ένα χάσμα μεταξύ του αναμενόμενου επίπεδου απόδοσης και του πραγματικού επιτεύγματος. Όπως προαναφέραμε, τόσο οι διαταραχές της γραφής όσο και οι διαταραχές της ανάγνωσης εκδηλώνονται με διαφορετικό τρόπο και μπορεί να έχουν πολλαπλή αιτιολογία. Η ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια *Mental Disorders* αναφέρει πως παιδιά με διαταραχή ανάγνωσης μπορεί να παρουσιάσουν τα εξής :

- αργή ταχύτητα ανάγνωσης
- φτωχή κατανόηση κατά την ανάγνωση ενός κειμένου, είτε φωναχτά ή σιωπηλά
- παράλειψη λέξεων κατά την ανάγνωση
- αντιστροφή λέξεων ή γραμμμάτων κατά την ανάγνωση
- δυσκολία στην αποκωδικοποίηση συλλαβών ή μεμονωμένων λέξεων και τις σύνδεσής τους με ειδικούς ήχους (φωνημάτων)
- περιορισμένο λεξιλόγιο.

Στην εγκυκλοπαίδεια αναφέρεται πως για την αξιολόγηση της ικανότητας της ανάγνωσης των παιδιών πρέπει να εφαρμόζετε σε ατομική βάση, προκειμένου να γίνει η διάγνωση της διαταραχής της ανάγνωσης και να γίνει η διάκριση της αργής μάθησης από την χαμηλή νοημοσύνη. Ο εξεταστής οφείλει να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του παιδιού, την ευφυΐα, τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες και πολιτιστικούς παράγοντες, όπως το αν η γλώσσα που ομιλείται στο σπίτι είναι διαφορετική από τη γλώσσα που διδάσκεται και χρησιμοποιείται στο σχολείο. Η διαταραχή της ανάγνωσης διαγιγνώσκεται όταν το επίτευγμα ενός παιδιού στην ανάγνωση είναι σημαντικά χαμηλότερο από ό, τι θα αναμενόταν αφότου λάβαμε υπόψη μας τους παραπάνω παράγοντες.

2.2 Γραφο – Φωνολογικές Διαταραχές και Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες

Σε αυτό το κεφαλαίο θα μιλήσουμε για τις γραφο – φωνολογικές διαταραχές και τις ειδικές μαθησιακές δυσκολίες και για την σχέση μεταξύ τους.

Όλες σχεδόν οι γλωσσικές θεωρίες συμφωνούν ότι η γλώσσα διαρθρώνεται σε δύο διαφορετικά επίπεδα, το φωνολογικό και το γραμματικό – συντακτικό, τα συστατικά στοιχεία των οποίων επιτελούν διαφορετικές λειτουργίες.

Το φωνολογικό επίπεδο περιλαμβάνει το σύστημα των ήχων που χρησιμοποιεί η γλώσσα, δηλαδή τους φθόγγους, τα φωνήματα και τις συλλαβές. Η κατάκτηση και ορθή προφορά των ήχων μιας γλώσσας αποτελεί βασικό στοιχείο για την χρήση και την κατανόηση της στο πλαίσιο της επικοινωνιακής διαδικασίας. Οι διαταραχές της φωνολογίας περιλαμβάνουν αντικαταστάσεις, παραλείψεις και προσθήκες φωνημάτων και συλλαβών. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, ορισμένες φωνολογικές διαταραχές ενδέχεται να προκαλούν δυσκολίες στο γραμματικό – συντακτικό επίπεδο, π.χ. όταν υπάρχει αδυναμία ορθής προφοράς καταλήξεων ή παράλειψή τους ή προσθήκη ετερόκλητων στοιχείων στις χρησιμοποιούμενες λέξεις ή προτάσεις.

Οι φωνολογικές διαταραχές μπορούν να επηρεάσουν τόσο την ανάγνωση όσο και την γραφή του παιδιού. Όπως είδαμε και στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, *2.1 Διάγνωση Γραφο – Φωνολογικών Διαταραχών – Συμπτωματολογία*, υπάρχει στενή σχέση μεταξύ της φωνολογικής επίγνωσης και της ανάγνωσης και της γραφής. Οι διαταραχές της ανάγνωσης, δυσαναγνωσία, και οι διαταραχές της γραφής, δυσγραφία, δυσορθογραφία, με την σειρά τους επηρεάζουν την ακαδημαϊκή πορεία του παιδιού. Πολλοί συγγραφείς και αρθρογράφοι επισημαίνουν στην σχέση μεταξύ των γραφο – φωνολογικών διαταραχών με τις ειδικές μαθησιακές δυσκολίες.

Για να μπορέσουμε, όμως, να κατανοήσουμε την σχέση αυτή θα πρέπει να δούμε τι είναι οι ειδικές μαθησιακές δυσκολίες και ποια η διαφορά τους από τις μαθησιακές δυσκολίες.

Όπως αναφέρεται στην βιβλιογραφία, τα μαθησιακά προβλήματα τα οποία προκαλούνται από παράγοντες που επηρεάζουν γενικά τις γνωστικές διεργασίες του ατόμου, όπως η νοητική υστέρηση ή άλλες συναφείς διαταραχές, εντάσσονται από ορισμένους συγγραφείς στις *γενικές μαθησιακές δυσκολίες*. Με άλλα λόγια, οι γενικές μαθησιακές δυσκολίες αναφέρονται σε αδυναμίες ή δυσλειτουργίες που ασκούν

αρνητική επίδραση στις επιδόσεις του ατόμου σε πολλούς τομείς όχι μόνο της σχολικής μάθησης, αλλά και της καθημερινής ζωής του.

Οι δυσκολίες, αντίθετα, οι οποίες αφορούν σε συγκεκριμένες δυσχέρειες που εμφανίζει το άτομο σε ορισμένο τομέα, π. χ. στην ανάγνωση, τη γραφή, και οι οποίοι δεν επηρεάζουν κατ' ανάγκη τις επιδόσεις του σε άλλους τομείς είναι γνωστές ως ειδικές μαθησιακές δυσκολίες. Τα άτομα με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες δεν εμφανίζουν συνήθως σημαντική μείωση στη γενική νοητική τους ικανότητα, όπως αυτή μετράται με τα συνήθη τεστ νοημοσύνης. Όπως αναφέρεται και στην έρευνα που έκαναν οι Karande & Venkataraman και δημοσιεύθηκε σε άρθρο στο περιοδικό *Indian Journal of Psychiatry* τον Ιανουάριο του 2013, τα παιδιά με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες δεν παρουσιάζουν έλλειμμα ως προς τις ψυχοκοινωνικές και σωματικές τους λειτουργίες.

Παρόλα ταύτα, υπάρχουν διαφωνίες μεταξύ των ειδικών σχετικά με το ποιες γλωσσικές διαταραχές θεωρούνται ειδικές μαθησιακές δυσκολίες, αλλά και με τον ακριβή προσδιορισμό του πλήθους των ατόμων που εμφανίζουν τέτοιου είδους προβλήματα, καθώς και με τον τρόπο αντιμετώπισής τους. Επικρατέστερος ορισμός φαίνεται ότι είναι αυτός που δίνει ο *Αμερικανικός Σύνδεσμος Λόγου – Γλώσσας – Ακοής* [*American Speech – Language – Hearing Association – A. S. H. A.*], σύμφωνα με τον οποίο : «*γλωσσική διαταραχή [language disorder] είναι η μη φυσιολογική κατάκτηση, κατανόηση και χρήση της προφορικής και γραπτής γλώσσας. Η διαταραχή αυτή μπορεί να αφορά σε όλα ή σε μερικά από τα φωνολογικά, μορφολογικά, σημαντικά, συντακτικά και πραγματολογικά συστατικά στοιχεία του γλωσσικού συστήματος. Τα άτομα που έχουν τέτοιου είδους διαταραχές εμφανίζουν συχνά προβλήματα στη διατύπωση προτάσεων ή δυσκολεύονται να συλλάβουν πλήρως τη σημασία των σχετικών πληροφοριών για να την αποθηκεύσουν στη βραχύχρονη και μακρόχρονη μνήμη του και να την ανακαλέσουν*».

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, κατανοούμε τη σχέση μεταξύ γραφο – φωνολογικών διαταραχών και των ειδικών μαθησιακών δυσκολιών. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονίσουμε το γεγονός πως «μία» φωνολογική διαταραχή δεν σημαίνει πως το παιδί θα εμφανίσει ειδικές μαθησιακές δυσκολίες.

2.3 Μέθοδοι παρέμβασης

Στο παιδί σχολικής ηλικίας η παρέμβαση επικεντρώνεται στην ανάπτυξη της φωνολογικής ενημερότητας. Η αγωγή απαιτεί ατομικές συνεδρίες με άμεσους στόχους, που είναι τα συγκεκριμένα ελλείμματα όπως αυτά αναδεικνύονται κατά την αξιολόγηση. Επιπλέον η αγωγή πρέπει να είναι εντατική.

Δεδομένου ότι η φωνολογική ενημερότητα αναπτύσσεται σε συνάρτηση με την διδαχή του συλλαβισμού και της ανάγνωσης, ο πρώτος στόχος στην εκμάθηση της φωνολογικής ενημερότητας είναι η εξοικείωση του παιδιού με τον τρόπο άρθρωσης των φωνημάτων. Τα σχεδιαγράμματα και η εργασία μπροστά στον καθρέφτη βοηθούν το παιδί στην αναγνώριση των φωνημάτων και στην μεταξύ τους διάκριση. Ακόμη κι αν το παιδί μπορεί να εκφέρει σωστά τα φωνήματα η εργασία αυτή είναι το πρώτο βήμα στην ανάπτυξη της φωνολογικής ενημερότητας. Συγχρόνως γίνεται και η συσχέτιση του φωνήματος με το αντίστοιχο γράφημα, γεγονός το οποίο προσφέρει επιπλέον ενίσχυση στην ανάπτυξη της φωνολογικής ενημερότητας.

Το επόμενο στάδιο της παρέμβασης είναι η κατάτμηση λέξεων σε συλλαβές. Η δεξιότητα αυτή είναι αρκετά εύκολη για τα περισσότερα παιδιά με μητρική την Ελληνική γλώσσα. Η διδαχή της κατάτμησης της λέξης σε συλλαβές γίνεται με ειδικές δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν περισσότερες αισθήσεις (οπτική, ακουστική, κιναισθητική) και πάντοτε με τη μορφή παιχνιδιού.

Η εξάσκηση στην ομοιοκαταληξία φαίνεται να μην είναι τόσο σημαντική στην Ελληνική γλώσσα. Διότι στην Ελληνική γλώσσα η συλλαβή είναι συνήθως απλούστερη [Σ –Φ–Σ] και η αντιστοιχία φωνήματος - γραφήματος είναι απλή. Η εξάσκηση όμως στην ομοιοκαταληξία βοηθάει στην αντίληψη του φωνήματος και αποτελεί προεργασία στην κατάτμηση των λέξεων σε φωνήματα.

Η κατάτμηση των προτάσεων σε λέξεις και των σύνθετων λέξεων στις επιμέρους λέξεις αποτελούν τις τελευταίες δραστηριότητες στη διδαχή της φωνολογικής ενημερότητας. Επιπρόσθετα, ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στη διάκριση των συμπλεγμάτων.

Στις διαταραχές της ανάγνωσης οι στόχοι της παρέμβασης είναι η ανάπτυξη του λεξιλογίου, καθότι θα βοηθήσει στην κατανόηση του κειμένου, η κυριολεκτική κατανόηση του κειμένου, πλέον προχωράμε στην επεξεργασία του κειμένου με στόχο την εύρεση της κύριας ιδέας του κειμένου και των σημαντικών πληροφοριών, η

ερμηνευτική ανάπτυξη, εδώ επιστρατεύουμε την προϋπάρχουσα γνώση σε σχετικά με το κείμενο θέματα, και η κριτική κατανόηση, όπου πλέον το παιδί διαμορφώνει την δική του προσωπική άποψη και δίνει την δική του οπτική στο κείμενο.

Για να πετύχουμε αυτούς τους στόχους ξεκινάμε κατασκευάζοντας απλά και μικρά κείμενα με θέματα προσιτά για το παιδί. Επίσης, μπορούμε να διαμορφώσουμε κενά με οποία το παιδί θα κατανοεί πως που πρέπει να κάνει παύσεις, ώστε να πετύχουμε καλύτερη ανάγνωση.

Ένας ακόμη στόχος για την παρέμβαση στις διαταραχές ανάγνωσης είναι η αυτοδιόρθωση. Όπως επισημαίνουν αρθρογράφοι και συγγραφείς, κάθε λάθος είναι μία ευκαιρία για να ανακαλύψει τις αντίστοιχες νοητικές διεργασίες.

Η παρέμβαση σε διαταραχές της γραφής, με βάση την βιβλιογραφία, αποτελεί τομέα των εργοθεραπευτών. Ο εργοθεραπευτής θα μπορέσει να συνδυάσει κατάλληλα θεραπευτικές μεθόδους και να σχεδιάσει αποτελεσματικά ένα εξατομικευμένο θεραπευτικό πρόγραμμα που να εμπεριέχει ποικίλες αισθητηριοκινητικές δραστηριότητες, δραστηριότητες οπτικής αντίληψης, δραστηριότητες κινητικού συντονισμού, οργάνωση του χώρου και δραστηριότητες ρυθμού.

Οι λογοθεραπευτές, πάντα με την συνεργασία των εργοθεραπευτών, μπορούμε να εντείνουμε την προσπάθεια αυτή ενισχύοντας το παιδί με ασκήσεις που θα φανούν χρήσιμες για την παραγωγή γραπτού λόγου. Οι ασκήσεις αυτές μπορεί να αφορούν την γραφημική απεικόνιση των φωνημάτων, την γραφή γραμμάτων με μορφή λέξης, τον τονισμό των λέξεων, την ορθογραφία και την αντιγραφή λέξεων και μικρών κειμένων.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

3. Παρουσίαση του «ΠροΑναΓράφω»

Το «ΠροΑναΓράφω» αποτελεί ένα υλικό εφαρμογής σε τομείς καθοριστικούς για / και ως προς την εκδήλωση δυσκολιών μάθησης. Περιλαμβάνει ένα σύνολο ασκήσεων όπου το παιδί καλείται να εργαστεί και να κατακτήσει έννοιες του σωματικού σχήματος, του προσανατολισμού στο χώρο και στο χρόνο, της διάκρισης αριστερού – δεξιού, της σειροθέτησης και του οπτικοκινητικού συντονισμού, της ακουστικής, οπτικής και της μνήμης ακολουθιών και, τέλος, τους μηχανισμούς της προανάγνωσης / πρώτης ανάγνωσης και της προγραφής / πρώτης γραφής.

Η πτυχιακή εργασία αυτή αφορά την εφαρμογή ασκήσεων στον τομέα της Γραφο – Φωνολογίας. Ο τομέας αυτός περιλαμβάνει δύο μέρη ασκήσεων. Το πρώτο μέρος περιέχει επτά ασκήσεις που αφορούν την Αναγνωστική διαδικασία, ενώ το δεύτερο μέρος επτά ασκήσεις που αφορούν την Διαδικασία της γραφής.

Στο παρακάτω πίνακα μπορείτε να δούμε περιληπτικά τις ασκήσεις αυτές, τα χαρακτηριστικά τους, τον σκοπό τους, καθώς και παραπομπές για παραδείγματα.

Αρχικά, παραθέτουμε τις ασκήσεις του πρώτου μέρους – Αναγνωστική Διαδικασία:

A/A	Άσκηση	Σκοπός	Χαρακτηριστικά
1	«Παράθυρα γραμμάτων και αριθμών» [α] [β]	Αναγνώριση των ήχων και των αριθμών ως εικόνες.	Δείχνουμε στο παιδί τις «οκταποδαρούσες» και του εξηγούμε ότι πίσω από κάθε παραθυράκι βρίσκεται μία φωνούλα, ένα αριθμός.
2	«Γράμματα και Αριθμοί»	Διάκριση όμοιων οπτικοποιημένων συμβόλων γραμμάτων και αριθμών	Η συγκεκριμένη άσκηση ενδείκνυται για την διάκριση αριστερόστροφων και δεξιόστροφων γραμμάτων [ε, 3 / λ ,μ] , γραμμάτων που μοιάζουν οπτικά [ως προς το σχήμα απόδοσης τους] [ζ, ξ / σ , δ / χ, γ, κ / φ, ψ / ε , ω] ή ακουστικά [β, δ / σ, ζ / φ, θ] ή και τα δύο [χ, γ / α, ο / ρ, δ]

3	«Εικόνες λέξεων»	Αναγνώριση, φωνολογική και αναγνωστική, φωνημάτων – γραμμάτων σε αρχική – μέση – τελική θέση φωνήματος, σε επίπεδο λέξης.	<p>Σε αυτή την άσκηση δείχνουμε στο παιδί εικόνες, στις οποίες οπτικοποιούνται λέξεις – έννοιες στις οποίες περιέχονται τα ζητούμενα φωνήματα – γράμματα : β, δ, φ, θ, γ, κ, σ, ζ, ξ, ψ. Ζητούμε από το παιδί να αναγνωρίσει και να ονομάσει το περιεχόμενο της εικόνας. Στη συνέχεια προσδιορίζουμε ποιόν ήχο θέλουμε να αναγνωρίσει [ακουστικά και οπτικά] και υποδεικνύουμε τη θέση και τη σειρά του στη λέξη. Έπειτα, ζητούμε από το παιδί να μας υποδεικνύει μόνο του το ζητούμενο κάθε φορά φώνημα.</p> <p>[Παράρτημα Εικόνα 1.1]</p>
4	«Σύνθεση και ανάλυση λέξεων»	Κατασκευή λέξεων και ψευδολέξεων με συνδυασμούς / συλλαβές φωνημάτων.	<p>Παρουσιάζουμε [είτε ακουστικά είτε οπτικά] στο παιδί μεμονωμένους συνδυασμούς / συλλαβές φωνημάτων και του ζητούμε να τους / τις επαναλάβει και να τους / τις τοποθετήσει μαζί, έτσι ώστε να ανακαλύψει ότι μπορεί να κατασκευάσει μία ολόκληρη λέξη που έχει νόημα.</p> <p>[Παράρτημα Εικόνα 1.2]</p> <p>Παρουσιάζουμε [ακουστικά ή οπτικά] στο παιδί μια σειρά λέξεων [δύο ή τριων] και του εξηγούμε πως κάθε φορά δουλεύουμε με έναν συγκεκριμένο συνδυασμό φωνημάτων. Στη συνέχεια ζητούμε από το παιδί να επιβεβαιώσει αν αναγνωρίζει και να</p>

			επαναλάβει μεμονωμένα τις συλλαβές και να προσδιορίσει τη θέση της συλλαβής. [Παράρτημα Πίνακας 1]
5	«Ομοιοκαταληξίες»	Αναγνώριση της ομοιοκατάληκτης λέξης, έχοντας ως κριτήριο τη δομή της ίδιας λέξης.	Στην άσκηση αυτή εξηγούμε στο παιδί ότι θα του λέμε ένα μικρό ποιηματάκι, χωρίς να του λέμε την τελευταία λέξη. Αυτή τη λέξη θα την διαλέγει το ίδιο από ένα σύνολο τριών λέξεων, τις οποίες διαβάζουμε στο παιδί ώστε να φτιάξει το ποίημα. Θα πρέπει να διαλέγει τη λέξη που έχει όσο το δυνατόν περισσότερα ίδια γράμματα με τη λέξη του ποιήματος. [Παράρτημα Πίνακας 3]
6	«Φωνολογική διάκριση ήχων με επανάληψη ζευγών λέξεων»	Απόδοση με ταχύτητα συνόλων λέξεων με κοινούς ή διαφορετικούς ήχους / γράμματα, προκειμένου να αναγνωρίσει την ομοιότητα ή την διαφορετικότητα των λέξεων κατά τον αυθόρμητο λόγο.	Στην άσκηση αυτή διαβάζουμε στο παιδί ζεύγη λέξεων και ζητούμε να τα επαναλάβει. Το ρωτάμε ένα οι λέξεις είναι ίδιες ή όχι. [Παράρτημα Πίνακας 4]
7	«Σύνθεση λέξεων»	Προσθήκη συλλαβής σε υπάρχουσες λέξεις, προκειμένου να παράγει λέξεις με διαφορετικό σημασιολογικό περιεχόμενο.	Στην άσκηση αυτή χρησιμοποιούμε αστεία δίστιχα, ζητώντας από το παιδί να προσθέσει φωνήματα, συμπλέγματα ή και συλλαβές σε λέξεις, προκειμένου να δημιουργήσει καινούργιες, οι οποίες θα έχουν διαφορετικό νόημα. [Παράρτημα Πίνακας 5 – Εικόνα 1.3]

Στο παρακάτω πίνακα παραθέτουμε τις ασκήσεις του δεύτερου μέρος – Διαδικασία

Γραφής:

A/A	Άσκηση	Σκοπός	Χαρακτηριστικά
1	«Ακολουθώ την πορεία»	Χάραξη γραμμής με τελίτσες ακολουθώντας την πορεία που δείχνουν τα βελάκια.	Στην άσκηση δίνουμε στο παιδί καρτέλες με διαδρομές τις οποίες πρέπει να διανύσει. Δουλεύουμε μεμονωμένα την κάθε διαδρομή ζητώντας από το παιδί να ενώσει τις τελείες. [Παράρτημα Εικόνα 1.4 & 1.5]
2	«Ζωγραφίζω τα γράμματα»	Εξάσκηση συντονισμού ματιού – χεριού σε ένα οριοθετημένο πρότυπο, το οποίο είναι σε επίπεδο συγκεκριμένων σχεδίων, προκειμένου να αποκτήσει τον έλεγχο της γραφοκινητικότητας σε καθορισμένα γραφικά πλαίσια.	Στην άσκηση παρουσιάζουμε στο παιδί καρτέλες που δείχνουν διάφορα σκίτσα. Εξηγούμε ότι πρέπει να ενώσει τις τελίτσες για να φτάσει στην απέναντι πλευρά. Ζητάμε, δηλαδή, να επαναλάβει μια εικονογραφημένη διαδρομή γραφής ορισμένων γραμμάτων. [Παράρτημα Εικόνα 1.6]
3	«Ενώνω τις τελίτσες και φτιάχνω την εικόνα»	Ενίσχυση συντονισμού ματιού – χεριού μέσω εναλλαγών γραφικών σχημάτων και γραφικών κινήσεων, σε επίπεδο σύνθεσης μιας ολοκληρωμένης εικόνας.	Στην άσκηση δίνουμε στο παιδί καρτέλες όπου περιέχουν μία εικόνα και του εξηγούμε ότι θα πρέπει να ενώσει τις τελίτσες για να φτιάξει την εικόνα. [Παράρτημα Εικόνα 1.7]
4	«Συμπληρώνω την εικόνα»	Διατήρηση του οπτικοκινητικού συντονισμού σε μεγάλο γραφημικό πλαίσιο και η τήρηση του χωριού προσανατολισμού επιμέρους σχεδίων.	Στην άσκηση δίνουμε στο παιδί μια σελίδα με ένα σχέδιο. Το σχέδιο αυτό είναι χωρισμένο στη μέση. Η μια πλευρά είναι ολοκληρωμένη και αποτελείται από επιμέρους χαρακτηριστικά. Εξηγούμε ότι θα πρέπει να συμπληρώσει τα χαρακτηριστικά και στην άλλη πλευρά της εικόνας έτσι ώστε το σχέδιο να απεικονίζεται ολοκληρωμένο. [Παράρτημα Εικόνα 1.8]
5	«Πουλάκια και γράμματα»	Γραφημική απεικόνιση των φωνημάτων.	Στην άσκηση αυτή παρουσιάζουμε στο παιδί την εικόνα όπου έντεκα πουλάκια κρατούν στο ράμφος τους έντεκα χρωματιστές κάρτες, πάνω στις οποίες εικονίζονται

			<p>τα έντεκα γράμματα [β, δ, φ, θ, γ, χ, κ, σ, ζ, ξ, ψ]. Από κάτω, εικονίζονται έντεκα τουβλάκια στη σειρά, τα οποία έχουν το αντίστοιχο χρώμα της κάθε μιας κάρτας και στα οποία αναγράφεται το αντίστοιχο γράμματα.</p> <p>Εξηγούμε πως θα πρέπει να ενώσει με βελάκια την κάθε μία κάρτα με το αντίστοιχο τουβλάκι.</p> <p>Στην συνέχεια, του δείχνουμε μια δεύτερη εικόνα, όπου ζητούμε από το παιδί να χρωματίσει ένα – ένα όλα τα τουβλάκια στα οποία θα «ακουμπήσουν» όλα τα πουλάκια για να αφήσουν τις κάρτες που κρατούν στο ράμφος τους. Έπειτα, του ζητούμε να γράψει στο τουβλάκι το ίδιο γράμμα με το αυτό που αναγράφεται στην κάρτα και με βελάκια να κάνει την σωστή αντιστοίχιση.</p> <p>[Παράρτημα Εικόνα 1.9 & 1.10]</p>
6	«Αντιγραφή γραμμάτων και αριθμών ακολουθίες»	Εκμάθηση της αλληλοδιαδοχής των γραμμάτων και αριθμών και η γραφημική απόδοσή τους σε ακολουθίες.	<p>Στην άσκηση παρουσιάζουμε στο παιδί μία καρτέλα όπου έντεκα γράμματα [β, δ, φ, θ, γ, χ, κ, σ, ζ, ξ, ψ] αναγράφονται στα τετραγωνάκια της πρώτης σειράς, ενώ σε μία δεύτερη σειρά είναι κενά. Εξηγούμε πως κάθε γράμματα που βλέπει μέσα σε κάθε τετραγωνάκι στην επάνω σειρά, θα το γράφει μόνο του στην κάτω σειρά, μέσα σε ένα κενό τετραγωνάκι, ακολουθώντας την ίδια σειρά των γραμμάτων που είναι πάνω.</p> <p>Στην συνέχεια παρουσιάζουμε την καρτέλα όπου στη δεύτερη σειρά, υπάρχουν ορισμένα γράμματα και του ζητούμε να αντιγράψει με την σωστά σειρά μόνο τα γράμματα που</p>

			<p>παραλείπονται. Με τον ίδιο τρόπο εργαζόμαστε και στις αντίστοιχες καρτέλες με αριθμούς.</p> <p>[Παράρτημα Εικόνα 1.11]</p>
7	<p>«Ενώνω τελίτσες γράφω γράμματα λέξεις!»</p>	<p>τις και ... και</p>	<p>Εκμάθηση γραφής γραμμάτων σε επίπεδο λέξης, σε αρχική – μέση – τελική θέση με προβολή εικόνων.</p> <p>Στην άσκηση στηριζόμαστε στις εικόνες με τις λέξεις της άσκησης 3 του πρώτου μέρους. Παρουσιάζουμε στο παιδί τις εικόνες με τις λέξεις και τα γράμματα με το διακριτό χρώμα. Το διακριτό γράμμα αναπαρίσταται με τελίτσες τις οποίες και ζητούμε να ενώσει και να «διαβάσει» φωτογραφικά τη λέξη ολόκληρη.</p> <p>Στην συνέχεια δείχνουμε μία – μία λέξεις στο παιδί και του ζητούμε να αντιγράψει το κάθε γράμμα μεμονωμένα, στα αντίστοιχα τετραγωνάκια. Έπειτα, με την βοήθεια του αντίστοιχου χρώματος των τετραγώνων, ζητούμε από το παιδί να γράψει συνδυαστικά τα γράμματα φτιάχνοντας συλλαβές χωρίς να ζητούμε από το παιδί να ακολουθήσει κανόνες συλλαβισμού και, τέλος, να ξαναγράψει ολόκληρη τη λέξη.</p> <p>[Παράρτημα Εικόνα 1.12 & 1.13]</p>

3. 1. Πιλοτική Χορήγηση της Μεθόδου

Το «ΠροΑναΓράφω», όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, αποτελεί ένα υλικό εφαρμογής σε καθοριστικούς τομείς για / και ως προς την εκδήλωση Μαθησιακών Δυσκολιών. Αποτελείται από τρεις τομείς : ο πρώτος αφορά την ψυχοκινητικότητα [σωματικό σχήμα, προσανατολισμό στο χώρο και στο χρόνο, οπτικοκινητικό συντονισμό, πλευρίωση], ο δεύτερος την μνήμη [οπτική, ακουστική], και ο τρίτος την γραφώ – φωνολογία.

Όλες οι ασκήσεις της γραφώ – φωνολογίας, που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, χορηγήθηκαν σε 3 παιδιά πρώτης σχολικής ηλικίας. Λόγω έλλειψης χρόνου – καθώς τα παιδιά έπρεπε να επιστρέψουν στο πρόγραμμα παρέμβασης τους - το υλικό χορηγήθηκε δύο φορές. Επίσης, δεν δόθηκε η δυνατότητα γενίκευσης.

Όπως γίνεται αντιληπτό, εφαρμόστηκαν όλες οι ασκήσεις μία φορά και έπειτα άλλη μία. Η όλη διαδικασία διήρκεσε πέντε με έξι 45λεπτες συνεδρίες.

Αρχικά θα πρέπει να αναφέρουμε πως κατά την πρώτη χορήγηση του υλικού σε κάθε παιδί δόθηκε ο χώρος και χρόνος για την ανταπόκριση. Για παράδειγμα, στις ασκήσεις που αφορούν την διαδικασία της γραφής επιτρεπόταν στα παιδιά να γυρίζουν τα φύλλα. Παρόλα αυτά όμως δινόταν η απαραίτητη προσοχής στην τριποδική λαβή του μολυβιού. Ένα ακόμη παράδειγμα αφορά τις ασκήσεις για την αναγνωστική διαδικασία. Συγκεκριμένα, στην άσκηση 5 «Ομοιοκαταληξίες» δόθηκε η δυνατότητα επανάληψης των ποιημάτων και των λέξεων πολλές φορές μέχρι να δοθεί η απάντηση.

Κατά την δεύτερη, όμως, χορήγηση του υλικού τέθηκαν κάποιοι «κανόνες». Με βάση τα παραπάνω παραδείγματα, και ενώ αρχικά υπήρχε η δυνατότητα περιστροφής των φύλλων, στην δεύτερη χορήγηση δεν δόθηκε. Επίσης, στην άσκηση «Ομοιοκαταληξίες» το κάθε ποίημα ειπώθηκε δύο φορές και αντίστοιχα, δύο φορές οι λέξεις.

Πρόσθετα, στην εφαρμογή του υλικού επικεντρωθήκαμε σε τέσσερα γράμματα, τα **φ, β, δ, θ**.

Σημειώνουμε πως κατά την δεύτερη χορήγηση των ασκήσεων της Αναγνωστικής Διαδικασίας προχωρήσαμε και εφαρμόσαμε τις προτεινόμενες ασκήσεις που δίνονται στο εγχειρίδιο ασκήσεων του υλικού.

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιάσουμε την επίδοση των παιδιών. Πρώτα όμως κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε το ιστορικό των διαταραχών που εμφάνισαν τα παιδιά.

Το πρώτο παιδί – θα αναφέρεται ως *X. K.* – είναι μαθητής της Β' τάξης του δημοτικού ηλικίας 8 ετών. Η λογοθεραπευτική παρέμβαση ξεκίνησε σε ηλικία 4,6 ετών περίπου. Ο *X. K.* διαγνώστηκε με έντονες φωνολογικές διαταραχές. Ο λόγος του ήταν κατά το ήμισυ αντιληπτός αρχικά. Παρουσίασε έντονες απλοποιήσεις – το /st/ γινόταν /t/ για παράδειγμα – και αντικαταστάσεις - το /v/ γινόταν /f/ - . Ο *X. K.* είναι δεξιόχειρας και η γραφή του είναι άστατη. Καταλαβαίνει τις δυσκολίες του και αυτό, αρχικά, τον έφερε σε αρνητική θέση απέναντι στο σχολείο και τους συμμαθητές του.

Το δεύτερο παιδί – θα αναφέρεται ως *Π. Β.* – είναι μαθήτρια της Γ' τάξης του δημοτικού σχολείο ηλικίας 9 ετών. Η λογοθεραπευτική παρέμβαση ξεκίνησε σε ηλικία 5 ετών. Η *Π. Β.* διαγνώστηκε με φωνολογικές διαταραχές. Παρουσίασε αντικαταστάσεις – κυρίως στα γράμματα β, φ, θ, δ -. Κατά την περίοδο που χορηγήθηκε το υλικό, η *Π. Β.* , βρισκόταν στο τέλος της διαφοροποίησης των γραμμάτων. Η *Π. Β.* είναι αριστερόχειρας και η γραφή της παρουσιάζει την τάση της να «μοιάσει» στους γονείς της – χρησιμοποιεί κατά κόρων τον τρόπο γραφής των γονιών της -.

Το τρίτο παιδί – θα αναφέρεται ως *Ελ. Ιτ.* – είναι μαθήτρια της Δ' τάξης του δημοτικού ηλικίας 10 ετών περίπου. Η λογοθεραπευτική παρέμβαση ξεκίνησε σε ηλικία 8 ετών, όταν η δασκάλα της ανέφερε στους γονείς πως «μπερδεύει» κάποια γράμματα. Κατά την αξιολόγηση παρουσίασε φωνολογικές διαταραχές, κυρίως αντικαταστάσεις των γραμμάτων β, φ, θ, δ. Η *Ε. Ιτ.* είναι δεξιόχειρας και η γραφή της , όπως και η γραφή της *Π. Β.* , τείνει προς την γραφή των γονιών της.

Βλέποντας το ιστορικό των παιδιών πάρθηκε η απόφαση της χορήγησης του υλικού ως προς τα γράμματα β, φ, θ, δ.

Η επίδοση των παιδιών καταγράφηκε στην φόρμα βαθμολόγησης, όπου υπάρχουν οι εξής χαρακτηρισμοί : ελλιπής, ικανοποιητική και επαρκής. Ανάλογα με την ανταπόκριση των παιδιών σε κάθε άσκηση δινόταν και ο αντίστοιχος χαρακτηρισμός.

Ας δούμε αναλυτικότερα την επίδοση του κάθε παιδιού.

X. Κ.

Η εικόνα 1.14 είναι η φόρμα βαθμολόγησης για το πρώτο μέρος των ασκήσεων του «ΠροΑναΓράφω» - Αναγνωστική διαδικασία κατά την πρώτη χορήγηση.

ΦΟΡΜΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ ενότητα Γ. Γραφο-φωνολογική ενημερότητα
Γραφο-φωνολογική ενημερότητα - Αναγνωστική διαδικασία

Συνεδρίες:	1 ^η	2 ^η	3 ^η	1 ^η	2 ^η	3 ^η	1 ^η	2 ^η	3 ^η	
Γ1.1	Επίδοση	Αναγνώση μεταωμένων γραμμάτων (3-5)			Αναγνώση συνδυασμών γραμμάτων			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική									
	Ικανοποιητική	✓			✓					
	Επαρκής									
Γ1.2	Επίδοση	Εντοπισμός ενός γραμμικού στο σύνολο			Εντοπισμός δύο γραμμάτων στο σύνολο			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική									
	Ικανοποιητική									
	Επαρκής	✓			✓					
Γ1.3	Επίδοση	Αρχική-μεση-τελική θέση του γράμματος (2-5)			Αρχική-μεση-τελική θέση του γράμματος (11)			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική									
	Ικανοποιητική	✓			✓					
	Επαρκής									
Γ1.4	Επίδοση	Συνδυασμοί φωνημάτων σε συλλαβές			Θέση συλλαβής στη λέξη			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική									
	Ικανοποιητική									
	Επαρκής	✓			✓					
Γ1.5	Επίδοση	Εντοπισμός της μέρας			Επίλογή της αμοιβαλάτητης λέξης			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική	✓			✓					
	Ικανοποιητική									
	Επαρκής									
Γ1.6	Επίδοση	Διόρθωση φωνημάτων σε ξένη λέξη			Διόρθωση συλλαβών σε ξένη λέξη			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική									
	Ικανοποιητική	✓			✓					
	Επαρκής									
Γ1.7	Επίδοση	Παράσχεση διαφορετικών λέξεων με ένα φώνημα			Αυτομόρφωση διαφορετικών λέξεων από ένα φώνημα			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική									
	Ικανοποιητική	✓			✓					
	Επαρκής									

[Εικόνα 1.14]

Αρχικά, θα αναφερθούμε στο πρώτο μέρος των ασκήσεων.

Οι ασκήσεις της Αναγνωστικής Διαδικασίας χρειάστηκαν σε τρεις περίπου 45λεπτες συνεδρίες [135 λεπτά περίπου] για την πρώτη χορήγηση. Ο X. Κ. συνάντησε πολλές δυσκολίες, δεδομένου όμως των δυσκολιών του, ήταν κάτι που περιμέναμε. Η

επίδοση του X. K. χαρακτηρίστηκε ως επαρκής στις ασκήσεις « Γράμματα και Αριθμοί» και «Σύνθεση και Ανάλυση λέξεων».

Στις ασκήσεις «Παράθυρα [α] γραμμάτων και [β] αριθμών», «Εικόνες λέξεων», «Σύνθεση λέξεων» και «Φωνολογική διάκριση ήχων με επανάληψη» παρουσίασε ικανοποιητική επίδοση και αυτό γιατί, στα «Παράθυρα [α] γραμμάτων και [β] αριθμών» πολλές φορές «μπέρδευε» τα γράμματα και ονόμαζε το Β ως Φ. Στις «Εικόνες λέξεων» κάποιες εικόνες τις αναγνώριζε λανθασμένα αλλά πιο σημαντικό είναι το γεγονός πως δυσκολευόταν να αναγνωρίσει την θέση του γράμματος που του ζητούταν. Στην «Σύνθεση λέξεων» παρουσίασε δυσκολία ως προς την κατονομασία της καινούργιας λέξης, ενώ του έχει δοθεί η κάρτα με την «τελική» μορφή της νέας λέξης. Τέλος, στην «Φωνολογική διάκριση ήχων με επανάληψη», αν και στο πρώτο μέρος της άσκησης ανταποκρίθηκε πολύ καλά στο δεύτερο μέρος χρειαζόταν την βοήθεια μας ώστε να προχωρήσει..

Ως ελλιπής χαρακτηρίστηκε η επίδοση του στην άσκηση «Ομοιοκαταληξίες», όπου δυσκολευόταν αρκετά στο να βρει την ομοιοκατάληκτη λέξη.

Το δεύτερο μέρος των ασκήσεων αφορά την Διαδικασία της γραφής. Στην εικόνα 1.16 βλέπουμε την φόρμα βαθμολόγησης για τις ασκήσεις αυτές κατά την πρώτη χορήγηση.

ΦΟΡΜΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ **Ενότητα Γ. Γραφο-φωναλογική ενημερότητα**
 Γραφο-φωναλογική ενημερότητα - Διαδικασία γραφής

Συνεδρίες: 1^η | 2^η | 3^η | 1^η | 2^η | 3^η | 1^η | 2^η | 3^η

2.1	Επίδοση	Απλές διαδρομές			Διαδρομές σε ακολουθία			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνής									
	Ικανοποιητική									
	Επαρκής	✓			✓					

2.2	Επίδοση	Μεμονωμένες διαδρομές			Διαδρομές σε ακολουθία			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνής									
	Ικανοποιητική									
	Επαρκής	✓			✓					

2.3	Επίδοση	Μεμονωμένα σχέδια			Δύο και περισσότερα σχέδια			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνής									
	Ικανοποιητική									
	Επαρκής	✓			✓					

2.4	Επίδοση	Ένα/περισσότερα σχέδια/αδελφήρη σελίδα			Ένα/περισσότερα σχέδια/μικρή σελίδα			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνής									
	Ικανοποιητική									
	Επαρκής	✓			✓					

2.5	Επίδοση	Όλα τα γράμματα σε όλα τα τουβλάκια			Όλες οι συλλαβές σε όλα τα τουβλάκια			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνής									
	Ικανοποιητική									
	Επαρκής	✓			✓					

2.6	Επίδοση	Όλα τα γράμματα/οριζόντιοι σε ακολουθία			Όλα τα γράμματα/οριζόντιοι στη σωστή τους σειρά			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνής									
	Ικανοποιητική									
	Επαρκής	✓			✓					

2.7	Επίδοση	Γραφή γράμματος			Κατασκευή λέξης			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνής									
	Ικανοποιητική									
	Επαρκής	✓			✓					

[Εικόνα 1.16]

Αρχικά αναφέρουμε πως το σύνολο των ασκήσεων χορηγήθηκαν σε δύο 45λεπτες συνεδρία [σύνολο 90 λεπτών περίπου]. Από την άνωθεν εικόνα παρατηρούμε πως ο Χ. Κ. δεν παρουσίασε δυσκολία στην εκτέλεση των ασκήσεων. Ήταν προσεκτικός καθ' όλη την διάρκεια. Δεν χρειάστηκε να επισημάνουμε την τριποδική λαβή του μολυβιού, καθ' ότι την χρησιμοποιούσε.

Στο παράρτημα μπορούμε να δούμε μέρος των ασκήσεων του. Συγκεκριμένα, η εικόνα 3 είναι από την άσκηση «Ακολουθώ την πορεία», η εικόνα 2.1 από την άσκηση «Ζωγραφίζω τα γράμματα», η εικόνα 2.2 από την άσκηση «Ενώνω τις τελίτσες και φτιάχνω την εικόνα», η εικόνα 2.3 από την άσκηση «Συμπληρώνω την εικόνα», η εικόνα 2.4 από την άσκηση «Πουλάκια και γράμματα», η εικόνα 2.5 από την άσκηση «Αντιγραφή γραμμμάτων και αριθμών σε ακολουθίες», η εικόνα 2.6 από την άσκηση «Ενώνω τις τελίτσες και γράφω... γράμματα και λέξεις!» και η εικόνα 2.7 από την άσκηση «Ακολουθώ την πορεία».

Στην εικόνα 1.17 βλέπουμε την φόρμα βαθμολόγησης για τις ασκήσεις της Διαδικασίας Γραφής κατά τη δεύτερη χορήγηση.

ΦΟΡΜΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ **Ενότητα Γ. Γραφο-φωνολογική ενημερότητα**
Γραφο-φωνολογική ενημερότητα - Διαδικασία γραφής

Συνεδρίες: 1^η | 2^η | 3^η | 1^η | 2^η | 3^η | 1^η | 2^η | 3^η

2.1

Επίδοση	Απλές διαδρομές	Διαδρομές σε ακολουθία	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνής			
Ικανοποιητική	✓	✓	
Επαρκής			

2.2

Επίδοση	Μεμονωμένες διαδρομές	Διαδρομές σε ακολουθία	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνής			
Ικανοποιητική	✓	✓	
Επαρκής			

2.3

Επίδοση	Μεμονωμένο σχέδια	Δύο και περισσότερα σχέδια	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνής			
Ικανοποιητική	✓	✓	
Επαρκής			

2.4

Επίδοση	Ένα/περισσότερα σχέδια/ ολόκληρη σελίδα	Ένα/περισσότερα σχέδια/μια σελίδα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνής			
Ικανοποιητική	✓	✓	
Επαρκής			

2.5

Επίδοση	Όλα τα γράμματα σε όλα τα τουβλάκια	Όλες οι συλλογές σε όλα τα τουβλάκια	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.6

Επίδοση	Όλα τα γράμματα /αριθμοί σε ακολουθία	Όλα τα γράμματα/αριθμοί στη σωστή τους σειρά	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.7

Επίδοση	Γραφή γράμματος	Κατασκευή λέξης	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

[Εικόνα 1.17]

Ο χρόνος χορήγησης του υλικού την δεύτερη φορά ήταν τέσσερις 45λεπτές συνεδρίες [180 λεπτά περίπου]. Αιτία αυτής της αύξησης του χρόνου οφείλεται

στο γεγονός ότι ο Χ.Κ. ήταν ιδιαίτερα αρνητικός – πιθανότατα διότι πλησίαζαν οι μέρες για να ανοίξουν τα σχολεία. Όπως βλέπουμε και από την παραπάνω εικόνα ο Χ. Κ. παρουσίασε πτώση στις περισσότερες ασκήσεις. Σταθερά επαρκή, η επίδοση του παρέμεινε στις ασκήσεις «Αντιγραφή γραμμάτων και αριθμών σε ακολουθίες», «Ενώνω τις τελίτσες και γράφω... γράμματα και λέξεις» και «Πουλάκια και γράμματα». Σε αυτές τις ασκήσεις το παιδί ήταν θετικό καθώς τις έβλεπε, όπως και ο ίδιος είπε, ως παιχνίδι, καθώς, επίσης, και τα χρώματα που υπήρχαν τις μετέτρεπαν σε ευχάριστη ασχολία. Σε όλες τις υπόλοιπες ασκήσεις παρουσίασε δυσκολίες. Όπως είπαμε και στην αρχή της παραγράφου, ο Χ. Κ. ήταν αρνητικός κάτι που επηρέασε την επίδοση του. Κύρια, και μοναδική, δυσκολία ήταν να παραμείνει πάνω στις τελείες δείχνοντας με κάθε ευκαιρία που του δινόταν πως δεν ήθελε να ασχοληθεί με καμία άσκηση – είτε από το υλικό είτε από το πρόγραμμα παρέμβασης τους – .

Στο παράρτημα μπορούμε να δούμε εικόνες από τις ασκήσεις που παρουσίασε πτώση αλλά και από αυτές που η απόδοση του παρέμεινε σταθερά επαρκή. Συγκεκριμένα, η εικόνα 2.8 είναι από την άσκηση «Ζωγραφίζω τα γράμματα», η εικόνα 2.9 είναι από την άσκηση «Ενώνω τελίτσες και φτιάχνω την εικόνα», η εικόνα 2.10 είναι από την άσκηση «Συμπληρώνω την εικόνα», η εικόνα 2.11 είναι από την άσκηση «Πουλάκια και γράμματα», η εικόνα 2.12 είναι από την άσκηση «Αντιγραφή γραμμάτων και αριθμών σε ακολουθίες», η εικόνα 2.13 είναι από την άσκηση «Ενώνω τις τελίτσες και γράφω... γράμματα και λέξεις!» και η εικόνα 2.14 από την άσκηση «Ακολουθώ την πορεία».

Συνοψίζοντας, κατά την πρώτη χορήγηση ολόκληρου του υλικού «ΠροΑναΓράφω» παρατηρήθηκε δυσκολία στην εύρεση του φωνήματος στην μέση, κυρίως, της λέξης και μερική δυσκολία στο να παραμείνει πάνω στην γραμμή. Σημειώνουμε πως αν και του είχε δοθεί η ελευθερία στη θέση που θα έχει η σελίδα, δεν γύριζε τα φύλλα σε μία πιο «βολική» θέση κάθε φορά.

Κατά την δεύτερη χορήγηση, όπως προαναφέρθηκε, ήταν αρνητικός. Συνέχισε να έχει δυσκολία στο να παραμένει πάνω στη γραμμή. Παρόλα αυτά, υπήρξε βελτίωση στις προφορικές ασκήσεις. Με σχετική ευκολία μπορούσε να βρει τη θέση του φωνήματος που του ζητούνταν.

Τέλος, για την χορήγηση όλου του υλικού για πρώτη φορά χρειαστήκαμε περίπου πέντε 45λεπτες συνεδρίες, ενώ για την δεύτερη φορά έξι 45λεπτες συνεδρίες.

Π. Β.

Η εικόνα 1.18 είναι η φόρμα βαθμολόγησης για το πρώτο μέρος ασκήσεων του «ΠροΑναΓραφω» - Αναγνωστική διαδικασία κατά την πρώτη χορήγηση.

ΦΟΡΜΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ **επίδομα Γ. Γραφο-φωνολογική ενημερότητα**
Γραφο-φωνολογική ενημερότητα - Αναγνωστική διαδικασία

Συνεδρίες:	1 ^η	2 ^η	3 ^η	1 ^η	2 ^η	3 ^η	1 ^η	2 ^η	3 ^η			
Γ.1.1	Επίδοση			Αναγνώσιμη μελοποιημένων γραμμάτων (3-5)			Αναγνώσιμη συνδυασμών γραμμάτων			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Επληλής											
	Ικανοποιητική			✓			✓					
	Επαρκής											
Γ.1.2	Επίδοση			Εντοπισμός ενός γραμματος στα σύνολα			Εντοπισμός δύο γραμμάτων στα σύνολα			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Επληλής											
	Ικανοποιητική											
	Επαρκής			✓			✓					
Γ.1.3	Επίδοση			Αρχική-μεση-τελική θέση του γραμματος (2-3)			Αρχική-μεση-τελική θέση του γραμματος (11)			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Επληλής											
	Ικανοποιητική			✓			✓					
	Επαρκής											
Γ.1.4	Επίδοση			Συνδυασμοί φωνημάτων σε συλλαβές			Θέση συλλαβής στη λέξη			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Επληλής											
	Ικανοποιητική			✓								
	Επαρκής						✓					
Γ.1.5	Επίδοση			Εντοπισμός της μέρας			Επίδοξη της φωνηματολογικής λέξης			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Επληλής											
	Ικανοποιητική											
	Επαρκής			✓			✓					
Γ.1.6	Επίδοση			Διάκριση φωνημάτων σε ζεύγη λέξεων			Διάκριση συλλαβών σε ζεύγη λέξεων			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Επληλής											
	Ικανοποιητική											
	Επαρκής			✓			✓					
Γ.1.7	Επίδοση			Κατασκευή διαφορετικών λέξεων με ένα φώνημα			Αναγνώσιμη διαφορετικών λέξεων από ένα φώνημα			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Επληλής											
	Ικανοποιητική											
	Επαρκής			✓			✓					

[Εικόνα 1.18]

Ο χρόνος που χρειαστήκαμε για να χορηγήσουμε τις ασκήσεις της Αναγνωστικής Διαδικασίας ήταν τρεις 45λεπτες συνεδρίες [περίπου 135 λεπτά]. Η επίδοση της Π. Β. χαρακτηρίστηκε ως επαρκής στις ασκήσεις «Γράμματα και Αριθμοί»,

«Ομοιοκαταληξίες», «Φωνολογική διάκριση ήχων με επανάληψη ζευγών λέξεων» και «Σύνθεση και ανάλυση λέξεων».

Στις υπόλοιπες ασκήσεις της αναγνωστικής διαδικασίας, δηλαδή στις ασκήσεις «Παράθυρα [α] γραμμάτων και [β] αριθμών», «Εικόνες λέξεων» και «Σύνθεση λέξεων», η επίδοση της *Π. Β.* χαρακτηρίστηκε ως ικανοποιητική. Αυτό που παρατηρήθηκε είναι επαναλαμβανόμενη αντικατάσταση του φωνήματος /θ/ με το φώνημα /f/. Η αντικατάσταση αυτή επηρέασε την επίδοση της στις παραπάνω ασκήσεις. Αξίζει να σημειωθεί πως το παιδί προσπαθούσε να διορθώσει τα λάθη του, όταν όμως τα εντόπιζε. Όταν τα λάθη επισημαίνονταν από εμάς γινόταν αντιληπτή η κατανόηση του λάθους, η διόρθωση του, καθώς, επίσης, και ένας μικρός εκνευρισμός. Η *Π. Β.* είναι ένα παιδί που προσπαθεί να είναι άριστη, όσο μπορεί. Τα λάθη, λοιπόν, που δεν εντόπιζε από μόνη της μείωναν την αυτοπεποίθησή της, αλλά ταυτόχρονα αύξαναν την προσοχή της.

Στην Εικόνα 1.19 βλέπουμε την φόρμα βαθμολόγησης για τις ασκήσεις της Αναγνωστικής Διαδικασίας κατά την δεύτερη χορήγηση.

ΦΟΡΜΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ **επίπεδο Γ. Γραφο-φωνολογική ενημερότητα**
Γραφο-φωνολογική ενημερότητα - Αναγνωστική διαδικασία

Συνεδρίες: 1^η 2^η 3^η 1^η 2^η 3^η 1^η 2^η 3^η

Επίδοση	Αναγνώση μεμονωμένων γραμμάτων (3-5)			Αναγνώση συνδυασμών γραμμάτων			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	1 ^η	2 ^η	3 ^η	1 ^η	2 ^η	3 ^η	1 ^η	2 ^η	3 ^η
Επίδοση	Αναγνώση μεμονωμένων γραμμάτων (3-5)			Αναγνώση συνδυασμών γραμμάτων			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
Επίδοσης									
Επίδοσης									
Επίδοσης	✓			✓					
Επίδοση	Εντοπισμός ενός γραμμάτιου στο σύνολο			Εντοπισμός δύο γραμμάτων στο σύνολο			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
Επίδοσης									
Επίδοσης									
Επίδοσης	✓			✓					
Επίδοση	Αρχική-μεση-τελική θέση του γραμμάτιου (2-5)			Αρχική-μεση-τελική θέση του γραμμάτιου (11)			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
Επίδοσης									
Επίδοσης									
Επίδοσης	✓			✓					
Επίδοση	Συνδυασμοί φωνημάτων σε συλλαβές			Θέση συλλαβής στη λέξη			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
Επίδοσης									
Επίδοσης									
Επίδοσης	✓			✓					
Επίδοση	Εντοπισμός της ρίμης			Επίδοση της ομοιοκαταληξίας λέξεων			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
Επίδοσης									
Επίδοσης									
Επίδοσης	✓			✓					
Επίδοση	Διάκριση φωνημάτων σε ζεύγη λέξεων			Διακρίση συλλαβών σε ζεύγη λέξεων			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
Επίδοσης									
Επίδοσης									
Επίδοσης	✓			✓					
Επίδοση	Κατασκευή διαφορετικών λέξεων με ένα φωνήμα			Αναγνώριση διαφορετικών λέξεων από ένα φωνήμα			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
Επίδοσης									
Επίδοσης									
Επίδοσης	✓			✓					

[Εικόνα 1.19]

Ο χρόνος που χρειαστήκαμε για να χορηγήσουμε τις ασκήσεις ήταν δύο 45λεπτες συνεδρίες [περίπου 90 λεπτά]. Η Π. Β. παρουσίασε βελτίωση σε όλες τις ασκήσεις της αναγνωστικής διαδικασίας. Πλέον, ήταν πιο συγκεντρωμένη και σκεφτόταν δύο φορές τις απαντήσεις της. Αυτό της έδωσε την δυνατότητα να πραγματοποιήσει μία πολύ καλή επίδοση και να τονίσει, ιδιαίτερα, την αυτοπεποίθησή της.

Το δεύτερο μέρος των ασκήσεων αφορά την Διαδικασία της γραφής. Στην εικόνα 1.20 βλέπουμε την φόρμα βαθμολόγησης για τις ασκήσεις αυτές κατά την πρώτη χορήγηση.

ΦΟΡΜΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ **Ενότητα Γ. Γραφο-φωνολογική ενημερότητα**
 Γραφο-φωνολογική ενημερότητα - Διαδικασία γραφής

Συνεδρίες: 1^η | 2^η | 3^η | 1^η | 2^η | 3^η | 1^η | 2^η | 3^η

2.1 Επίδοση	Απλές διαδρομές	Διαδρομές σε ακολουθία	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.2 Επίδοση	Μεμονωμένες διαδρομές	Διαδρομές σε ακολουθία	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.3 Επίδοση	Μεμονωμένο σκέδισμα	Δύο και περισσότερα σκέδισμα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.4 Επίδοση	Ένα/περισσότερα σκέδισμα/ ολόκληρη σελίδα	Ένα/περισσότερα σκέδισμα/μικτή σελίδα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.5 Επίδοση	Όλα τα γράμματα σε όλα τα τυπώματα	Όλες οι συλλαβές σε όλα τα τυπώματα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.6 Επίδοση	Όλα τα γράμματα/αριθμούς σε ακολουθία	Όλα τα γράμματα/αριθμούς στη σωστή τους σειρά	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.7 Επίδοση	Γραφή γράμματος	Κατασκευή λέξης	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

[Εικόνα 1.20]

Ο χρόνος που χρειαστήκαμε για να χορηγήσουμε τις ασκήσεις της Διαδικασίας της Γραφής ήταν δύο 45λεπτες συνεδρίες [περίπου 90 λεπτά].

Όπως βλέπουμε στην παραπάνω εικόνα, η επίδοση της *Π. Β.* βαθμολογήθηκε ως επαρκής σε όλες τις ασκήσεις, Δεν παρατηρήθηκε καμία ιδιαίτερη δυσκολία ως προς την κατανόηση και την εκτέλεση των ασκήσεων.

Παρόλα αυτά, σημειώνεται πως κατά την γραφή των γραμμάτων της αλφαβήτου παρατηρήθηκε «στροφή» του φύλλου κυρίως κατά την γραφή του γράμματος «ξ», στα υπόλοιπα το φύλλο παρέμενε σταθερό μπροστά της. Εμφανές είναι και το γεγονός πως χρησιμοποιεί χαρακτηριστικά από τον τρόπο γραφής των ενηλίκων. Αυτό γίνεται αντιληπτό στις εικόνες 3.5, 3.6 και 3.12, 3.13 αντίστοιχα.

Στο παράρτημα, μπορούμε να δούμε εικόνες από τις ασκήσεις της *Π. Β.* συγκεκριμένα, η εικόνα 3.1 είναι από την άσκηση «Ζωγραφίζω τα γράμματα», η εικόνα 3.2 από την άσκηση «Ενώνω τις τελίτσες και φτιάχνω την εικόνα», η εικόνα 3.3 από την άσκηση «Συμπληρώνω την εικόνα», η εικόνα 3.4 από την άσκηση «Πουλάκια και γράμματα», η εικόνα 3.5 από την άσκηση «Αντιγραφή γραμμάτων και αριθμών σε ακολουθίες», η εικόνα 3.6 από την άσκηση «Ενώνω τις τελίτσες και γράφω... γράμματα και λέξεις!» και η εικόνα 3.7 είναι από την άσκηση «Ακολουθώ την πορεία» κατά την πρώτη χορήγηση».

Στην εικόνα 1.21 μπορούμε να δούμε την φόρμα βαθμολόγησης για την Διαδικασία της Γραφής κατά την δεύτερη χορήγηση.

ΦΟΡΜΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ Ενότητα Γ. Γραφο-φωναλογική ενημερότητα
Γραφο-φωναλογική ενημερότητα - Διαδικασία γραφής

Συνεδρίες: 1^ο | 2^ο | 3^ο 1^ο | 2^ο | 3^ο 1^ο | 2^ο | 3^ο

2.1 Επίδοση	Απλές διαφορές	Διαφορές σε ακολουθία	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.2 Επίδοση	Μεμονωμένες διαφορές	Διαφορές σε ακολουθία	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.3 Επίδοση	Μεμονωμένα σάββα	Δύο ηλι περισσότερα σάββα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.4 Επίδοση	Ένα/περισσότερα σάββα/ ακολουθία σάββα	Ένα/περισσότερα σάββα/ ακολουθία σάββα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.5 Επίδοση	Όλο τα γράμματα σε όλα τα συνθήματα	Όλες οι συνθήματα σε όλα τα συνθήματα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.6 Επίδοση	Όλο τα γράμματα/συνθήματα σε ακολουθία	Όλο τα γράμματα/συνθήματα στη σωστή τους σειρά	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.7 Επίδοση	Γραφή γράμματος	Κατασκευή λέξης	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

[Εικόνα 1.21]

Ο χρόνος που χρειαστήκαμε κατά την δεύτερη χορήγηση ήταν δύο 45λεπτες συνεδρίες [περίπου 90 λεπτά].

Αναφέραμε στην εισαγωγή του 3.1 Πιλοτική Χορήγηση της Μεθόδου, πως κατά την δεύτερη χορήγηση τέθηκαν κάποιοι «κανόνες», ένας εκ των οποίων ήταν η μη περιστροφή των φύλλων στις ασκήσεις αυτού του κεφαλαίου. Παρόλο που η Π. Β. ανταποκρίθηκε με επιτυχία υπήρξε πτώση στον χρόνο εκτέλεσης των ασκήσεων. Ελάχιστος χρόνος μεν, αρκετός δε για να γίνει αντιληπτή η δυσκολία.

Στο παράρτημα μπορούμε να δούμε ασκήσεις από την δεύτερη χορήγηση. Η εικόνα 3.8 είναι από την άσκηση «Ζωγραφίζω τα γράμματα», η εικόνα 3.9 «ενώνω τις τελίτσες και φτιάχνω την εικόνα», η 3.10 «Συμπληρώνω την εικόνα», η 3.11 «Πουλάκια και γράμματα», η 3.12 «Αντιγραφή γραμμάτων και αριθμών σε ακολουθίες», η 3.13 «Ενώνω τις τελίτσες και φτιάχνω... γράμματα και λέξεις» και η εικόνα 3.14 από την άσκηση «Ακολουθώ την πορεία».

Συνοψίζοντας, η επίδοση της *Π. Β.* σε γενικές γραμμές ήταν πολύ καλή. Στις ασκήσεις της Αναγνωστικής Διαδικασίας συνάντησε κάποιες δυσκολίες, όσον αφορά τα γράμματα θ και φ , τα οποία και αντικαθιστούσε μερικές φορές. Παρόλα αυτά, όμως, προσπαθούσε να διορθώσει τα λάθη της. Ιδιαίτερα, κατά την δεύτερη χορήγηση, όπου, όπως είπαμε, ήταν πολύ προσεκτική και συγκεντρωμένη.

Όσον αφορά της ασκήσεις του δεύτερου μέρους, Διαδικασία της γραφής, η *Π. Β.* δεν συνάντησε καμιά δυσκολία. Ανταποκρίθηκε με μεγάλη επιτυχία στις ασκήσεις όντας αριστερόχειρας. Το μόνο που ίσως αξίζει να σημειωθεί είναι πως κατά την δεύτερη χορήγηση, όπου δεν τις επιτρεπόταν να γυρίζει τα φύλλα, δυσκολεύτηκε, όχι όμως τόσο ώστε να μειώσει την απόδοση της.

Τέλος, ο χρόνος χορήγησης του υλικού την πρώτη φορά, στο σύνολο, ήταν πέντε 45λετες συνεδρίες, ενώ η δεύτερη φορά, στο σύνολο, τέσσερεις συνεδρίες.

Ελ. Ιτ.

Η εικόνα 1.22 είναι η φόρμα βαθμολόγησης για το πρώτο κεφάλαιο των ασκήσεων του «ΠροΑναΓραφω» - Αναγνωστική διαδικασία.

ΦΟΡΜΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ **επίπεδα Γ. Γραφο-φωνολογική ενημερότητα**
Γραφο-φωνολογική ενημερότητα - Αναγνωστική διαδικασία

Συνεδρίες:	1 ^η	2 ^η	3 ^η	1 ^η	2 ^η	3 ^η	1 ^η	2 ^η	3 ^η			
Γ.1.1	Επίδοση			Αναγνώριση μετασχηματισμένων γραμμάτων (3-5)			Αναγνώριση συνδυασμών γραμμάτων			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική											
	Ικανοποιητική			✓			✓					
	Επαρκής											
Γ.1.2	Επίδοση			Εντοπισμός ενός γράμματος στο σύνολο			Εντοπισμός δύο γραμμάτων στο σύνολο			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική											
	Ικανοποιητική											
	Επαρκής			✓			✓					
Γ.1.3	Επίδοση			Αρχική-μεση-τελική θέση του γράμματος (2-5)			Αρχική-μεση-τελική θέση του γράμματος (11)			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική											
	Ικανοποιητική											
	Επαρκής			✓			✓					
Γ.1.4	Επίδοση			Συνδυασμοί φωνημάτων σε συλλαβές			Θέση συλλαβής στη λέξη			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική											
	Ικανοποιητική											
	Επαρκής			✓			✓					
Γ.1.5	Επίδοση			Εντοπισμός της ρίμας			Επίδοση της ομοιοκαταληκτικής λέξης			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική											
	Ικανοποιητική			✓			✓					
	Επαρκής											
Γ.1.6	Επίδοση			Διάκριση φωνημάτων σε ξεχωριστές λέξεις			Διάκριση συλλαβών σε λέξη			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική											
	Ικανοποιητική											
	Επαρκής			✓			✓					
Γ.1.7	Επίδοση			Κατασκευή διαφορετικών λέξεων με ένα φωνήμα			Αναγνώριση διαφορετικών λέξεων από ένα φωνήμα			Γενίκευση Αυτοματοποίηση		
	Ελληνική											
	Ικανοποιητική											
	Επαρκής			✓			✓					

[Εικόνα 1.22]

Οι ασκήσεις της Αναγνωστικής Διαδικασίας στην Ελ. Ιτ. χορηγήθηκαν για πρώτη φορά σε σύνολο τριών 45λεπτων συνεδριών [περίπου 135 λεπτά].

Η επίδοση της *Ελ. Ιτ.* χαρακτηρίστηκε ως επαρκής σε σχεδόν όλες τις ασκήσεις. Συγκεκριμένα, στις ασκήσεις «Γράμματα και αριθμοί», «Εικόνες λέξεων», «Σύνθεση και ανάλυση λέξεων», «Φωνολογική διάκριση ήχων με επανάληψη ζευγών λέξεων» και «Σύνθεση λέξεων».

Ως ικανοποιητική χαρακτηρίστηκε η επίδοση της στις ασκήσεις «Παράθυρα [α] γραμμάτων και [β] αριθμών» και «Ομοιοκαταληξίες». Στην τελευταία άσκηση, «Ομοιοκαταληξίες», κατάφερε να βρει την σωστή ρίμα σε επτά ποιήματα από τα έντεκα. [Στο παράρτημα στον Πίνακα 3 μπορούμε να δούμε τα ποιήματα και τις επιλεγόμενες λέξεις.]

Επίσης, στην άσκηση «Παράθυρα [α] γραμμάτων και [β] αριθμών» παρατηρήθηκαν προβλήματα. Συγκεκριμένα, ενώ ζητούσα να ανοίξει το παράθυρο για το φώνημα /f/ άνοιγε το παράθυρο με το γράμμα «θ» και αντίστροφα.

Επιπρόσθετα, αξίζει να σημειωθεί πως παρατηρήθηκε και μία μικρή δυσκολία στην ανάγνωση.

Στην εικόνα 1.23 μπορούμε να δούμε την φόρμα βαθμολόγησης για την δεύτερη χορήγηση των ασκήσεων της Αναγνωστικής Διαδικασίας.

ΦΟΡΜΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ **Ενότητα Γ. Γραφο-φωνολογική ενημερότητα**
 Γραφο-φωνολογική ενημερότητα - Αναγνωστική διαδικασία

Συνεδρίες: 1^η 2^η 3^η 1^η 2^η 3^η 1^η 2^η 3^η

1.1	Επίδοση	Αναγνώση μετωμαμένων γραμμάτων (3-5)	Αναγνώση συνδυασμών γραμμάτων	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνική				
Ικανοποιητική				
Επαρκής	✓		✓	

Γ1.2	Επίδοση	Εντοπισμός ενός γραμματικού σήματος	Εντοπισμός δύο γραμματικών σήματος	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνική				
Ικανοποιητική				
Επαρκής	✓		✓	

Γ1.3	Επίδοση	Αρχική-μεση-τελική θέση του γραμματικού (2-5)	Αρχική-μεση-τελική θέση του γραμματικού (11)	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνική				
Ικανοποιητική				
Επαρκής	✓		✓	

Γ1.4	Επίδοση	Συνδυασμοί φωνημάτων σε συλλαβές	Θέση συλλαβής στη λέξη	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνική				
Ικανοποιητική				
Επαρκής	✓		✓	

Γ1.5	Επίδοση	Εντοπισμός της μέρας	Επίδοση της ομοιοκαταληκτικής λέξης	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνική				
Ικανοποιητική	✓		✓	
Επαρκής				

Γ1.6	Επίδοση	Διόρθωση φωνημάτων σε ζεύγη λέξεων	Διόρθωση συλλαβών σε ζεύγη λέξεων	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνική				
Ικανοποιητική				
Επαρκής	✓		✓	

Γ1.7	Επίδοση	Κατασκευή διαφορετικών λέξεων με ένα φωνήμα	Αναγνώση διαφορετικών λέξεων από ένα φωνήμα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελληνική				
Ικανοποιητική				
Επαρκής	✓		✓	

[Εικόνα 1.23]

Οι ασκήσεις για την Αναγνωστική Διαδικασία για δεύτερη φορά χορηγήθηκαν σε σύνολο δύο 45λεπτων συνεδριών [περίπου 90 λεπτά]. Κατά την δεύτερη χορήγηση, παρατηρήθηκε βελτίωση στην άσκηση «Παράθυρα [α] γραμμάτων και [β] αριθμών», υπήρχαν αντικαταστάσεις του φωνήματος /f/, αλλά δεν ήταν συχνές και αρκετές να μειώσουν την επίδοση της. Παρόλα αυτά, η επίδοση της στην άσκηση «Ομοιοκαταληξίες» παρέμεινε ίδια, παρατηρήθηκαν, δηλαδή, τα ίδια λάθη στα ίδια ποιήματα.

Το δεύτερο μέρος των ασκήσεων αφορά την Διαδικασία της γραφής. Στην εικόνα 1.24 βλέπουμε την φόρμα βαθμολόγησης για τις ασκήσεις αυτές.

ΦΟΡΜΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ Ενότητα Γ. Γραφο-φωναλογική ενημερότητα
Γραφο-φωναλογική ενημερότητα - Διαδικασία γραφής

Συνεδρίες: 1^ο | 2^ο | 3^ο | 1^ο | 2^ο | 3^ο | 1^ο | 2^ο | 3^ο

2.1 Επίδοση	Απλές διαδρομές	Διαδρομές σε ακολουθία	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.2 Επίδοση	Μεμονωμένες διαδρομές	Διαδρομές σε ακολουθία	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.3 Επίδοση	Μεμονωμένα σάββα	Δύο και περισσότερα σάββα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.4 Επίδοση	Ένο/περισσότερα σάββα/ ακολουθία σάββα	Ένο/περισσότερα σάββα/μια σάββα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.5 Επίδοση	Όλο το γράμμα σε όλα τα τυπώματα	Όλες οι συλλογές σε όλα τα τυπώματα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.6 Επίδοση	Όλο το γράμμα/συλλογές σε ακολουθία	Όλο το γράμμα/συλλογές στη σωστή τους σειρά	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.7 Επίδοση	Γραφή γράμματος	Κατασκευή λέξης	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

[Εικόνα 1.24]

Για τις ασκήσεις της Διαδικασίας της Γραφής με την *Ελ. Ιτ.* χρειαστήκαμε δύο 45λεπτες συνεδρίες [περίπου 90 λεπτά]. Όπως βλέπουμε και στην άνωθεν εικόνα, η επίδοση της *Ελ. Ιτ.* βαθμολογήθηκε ως επαρκής σε όλες τις ασκήσεις. Δεν παρατηρήθηκε καμία δυσκολία ως προς την εκτέλεση των ασκήσεων. Η απόδοση της ήταν άριστη, αν βέβαια μας επιτρέπεται αυτή η έκφραση. Υπήρξε συγκεντρωμένη και προσεκτική κατά την χορήγηση του υλικού. Όπως αναφέραμε και στην αρχή του κεφαλαίου, 3. 1. Πιλοτική Χορήγηση της Μεθόδου, η γραφή *Ελ. Ιτ.* τείνει προς την

γραφή των ενηλίκων, κάτι που μπορούμε να δούμε και στις εικόνες 4.5, 4.6 και 4.12, 4.13 αντίστοιχα.

Στο παράρτημα μπορούμε να δούμε εικόνες από τις ασκήσεις την *Ελ. Ιτ.* κατά την πρώτη χορήγηση. Συγκεκριμένα, η εικόνα 4.1 από την άσκηση «Ζωγραφίζω τα γράμματα», η εικόνα 4.2 από την άσκηση «Ενώνω τις τελίτσες και φτιάχνω την εικόνα», η εικόνα 4.3 «Συμπληρώνω την εικόνα», η εικόνα 4.4 «Πουλάκια και γράμματα», η εικόνα 4.5 «Αντιγραφή γραμμάτων και αριθμών σε ακολουθίες», η εικόνα 4.6 από την άσκηση «Ενώνω τις τελίτσες και φτιάχνω... γράμματα και λέξεις!» και η εικόνα 4.7 από την άσκηση «Ακολουθώ την πορεία».

Στην εικόνα 1.25 μπορούμε να δούμε την φόρμα βαθμολόγησης για τις ασκήσεις της Διαδικασίας της Γραφής κατά την δεύτερη χορήγηση.

ΦΟΡΜΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ Ενότητα Γ. Γραφο-φωναλογική ενημερότητα
Γραφο-φωναλογική ενημερότητα - Διαδικασία γραφής

Συνεδρίες: 1^ο | 2^ο | 3^ο 1^ο | 2^ο | 3^ο 1^ο | 2^ο | 3^ο

2.1 Επίδοση	Απλές διαδρομές	Διαδρομές σε ακολουθία	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.2 Επίδοση	Μεμονωμένες διαδρομές	Διαδρομές σε ακολουθία	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.3 Επίδοση	Μεμονωμένα σάββα	Δύο και περισσότερα σάββα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.4 Επίδοση	Ένα/περισσότερα σάββα/ ακολουθία σάββα	Ένα/περισσότερα σάββα/ ακολουθία σάββα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.5 Επίδοση	Όλο το γράμμα σε όλα τα τυπώματα	Όλες οι συλλογές σε όλα τα τυπώματα	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.6 Επίδοση	Όλο το γράμμα/συλλογές σε ακολουθία	Όλο το γράμμα/συλλογές στη σωστή τους σειρά	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

2.7 Επίδοση	Γραφή γράμματος	Κατασκευή λέξης	Γενίκευση Αυτοματοποίηση
Ελλιπής			
Ικανοποιητική			
Επαρκής	✓	✓	

[Εικόνα 1.25]

Για την χορήγηση των ασκήσεων της Διαδικασίας της Γραφής για δεύτερη φορά χρειαστήκαμε δύο 45λεπτες συνεδρίες [περίπου 90 λεπτά]

Όπως βλέπουμε και από την εικόνα 1.25 η απόδοση της Ελ. Ιτ. παρέμεινε σταθερή και χαρακτηριστική σε όλες τις ασκήσεις ως επαρκής. Όπως και προηγουμένως, η Ελ. Ιτ. ήταν συγκεντρωμένη και προσεκτική. Δεν συνάντησε καμία ιδιαίτερη δυσκολία. Επίσης, βλέπουμε, πάλι, την γραφή της να έχει την τάση να μοιάσει σε αυτή των ενηλίκων.

Στο παράρτημα μπορούμε να δούμε ασκήσεις από την δεύτερη χορήγηση. Η εικόνα 4.8 από την άσκηση «Ζωγραφίζω τα γράμματα», η εικόνα 4.9 «Ενώνω τις τελίτσες και φτιάχνω την εικόνα», η εικόνα 4.10 «συμπληρώνω την εικόνα», η εικόνα 4.11 από την άσκηση «Πουλάκια και γράμματα», η εικόνα 4.12 από την άσκηση «Αντιγραφή γραμμάτων και αριθμών σε ακολουθίες», η εικόνα 4.13 «Ενώνω τις τελίτσες και γράφω... γράμματα και λέξεις!» και η εικόνα 4.14 από την άσκηση «Ακολουθώ την πορεία».

Συνοψίζοντας, η επίδοση της *Ελ. Ιτ.* ήταν άριστη. Στις ασκήσεις της Αναγνωστικής Διαδικασίας, κατά την πρώτη χορήγηση, υπήρξαν αντικαταστάσεις των γραμμάτων β, φ, θ, δ. Επίσης, συνάντησε δυσκολίες στον εντοπισμό της ρίμας στην άσκηση «Ομοιοκαταληξίες». Στην δεύτερη χορήγηση, υπήρξε βελτίωση καθώς μειώθηκαν οι αντικαταστάσεις, καθώς ήταν πολύ πιο προσεκτική. Η απόδοση της, όμως, έμεινε σταθερά ικανοποιητική για την άσκηση «Ομοιοκαταληξίες», όπου, και πάλι, δυσκολευόταν στην εύρεση της ρίμας.

Στις ασκήσεις της Διαδικασίας της Γραφής, η *Ελ. Ιτ.* δεν συνάντησε καμία δυσκολία. Ανταποκρίθηκε με επιτυχία και χωρίς καμία ιδιαίτερη δυσκολία. Αυτό που αξίζει να σημειώσουμε είναι πως η γραφή της *Ελ. Ιτ.*, όπως και της *Π. Β.*, τείνει προς την γραφή των ενηλίκων.

Τέλος, ο χρόνος που χρειαστήκαμε για να χορηγήσουμε το σύνολο του υλικού – Αναγνωστική Διαδικασία και Διαδικασία της Γραφής – για πρώτη φορά ήταν πέντε 45λεπτες συνεδρίες, ενώ για την δεύτερη φορά χρειαστήκαμε τέσσερις συνεδρίες.

3.2 Συγκριτική Παρουσίαση των Επιδόσεων – Συζήτηση

Σε αυτό το κεφάλαιο θα συγκρίνουμε της επίδοση των τριών παιδιών σε κάθε άσκηση ξεχωριστά. Θα ξεκινήσουμε από τις ασκήσεις της Αναγνωστική Διαδικασίας και στην συνέχεια θα δούμε τις ασκήσεις της Διαδικασίας της Γραφής. Στο τέλος θα δούμε τον χρόνο που χρειαστήκαμε για να εφαρμόσουμε το υλικό καθώς, επίσης, και κάποιες επισημάνσεις που θεωρούμε σημαντικές ως προς το αποτέλεσμα της σύγκρισης.

[Αναγνωστική Διαδικασία]

Στην πρώτη άσκηση «Παράθυρα [α] γραμμάτων και [α] αριθμών» κατά την πρώτη χορήγηση η επίδοση και των τριών παιδιών χαρακτηρίστηκε ως ικανοποιητική. Ωστόσο, κατά την δεύτερη παρατηρήθηκε σαφής βελτίωση.

Στην δεύτερη άσκηση «Γράμματα και Αριθμών» και τα τρία παιδιά βαθμολογήθηκαν με επαρκή επίδοση τόσο κατά την πρώτη όσο και κατά την δεύτερη χορήγηση.

Στην Τρίτη άσκηση «Εικόνες λέξεων», η επίδοση της *Ελ. Ιτ.* χαρακτηρίστηκε ως επαρκής και στις δύο χορηγήσεις του υλικού. Τα άλλα δυο παιδιά, δηλαδή ο *Χ. Κ.* και η *Π. Β.*, βαθμολογήθηκαν με ικανοποιητική επίδοση στην πρώτη χορήγηση και παρουσίασαν βελτίωση στη δεύτερη.

Το ίδιο συνέβη και στην τέταρτη άσκηση «Σύνθεση και ανάλυση λέξεων».

Στην Πέμπτη άσκηση «Ομοιοκαταληξίες», η επίδοση της *Π. Β.* χαρακτηρίστηκε ως επαρκής τόσο κατά την πρώτη όσο και κατά την δεύτερη χορήγηση. Αντίστοιχα, η επίδοση της *Ελ. Ιτ.* Χαρακτηρίστηκε ως ικανοποιητική και στις δύο χορηγήσεις του υλικού «ΠροΑναΓραφω». Ο *Χ. Κ.* βαθμολογήθηκε με ελλιπή επίδοση στην πρώτη χορήγηση, όμως, υπήρξε σαφής βελτίωση στην επίδοση του ώστε να χαρακτηρίζεται πλέον ως επαρκής.

Στην έκτη άσκηση «Φωνολογική διάκριση ήχων με επανάληψη ζευγών λέξεων», οι *Π. Β.* και *Ελ. Ιτ.* βαθμολογήθηκαν με επαρκή επίδοση και στις δυο χορηγήσεις. Ο *Χ. Κ.*, ωστόσο, αξιολογήθηκε με ικανοποιητική επίδοση στην πρώτη χορήγηση, ενώ στη δεύτερη με επαρκή.

Στην έβδομη άσκηση «Σύνθεση λέξεων» μόνο η *Π. Β.* βαθμολογήθηκε με ικανοποιητική επίδοση στην πρώτη χορήγηση, ενώ τα άλλα δύο παιδιά, *Χ. Κ.* και *Ελ. Ιτ.*, με επαρκή. Στην δεύτερη χορήγηση και τα τρία παιδιά σημείωσαν επαρκή επίδοση.

[Διαδικασία γραφής]

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε στο δεύτερο κεφάλαιο ασκήσεων για την διαδικασία της γραφής.

Στην πρώτη άσκηση «Ακολουθώ την πορεία» και τα τρία παιδιά βαθμολογήθηκαν με επαρκή επίδοση, με τον *X. K.* μόνο να παρουσιάζει πτώση στην δεύτερη χορήγηση.

Το ίδιο συνέβη στην δεύτερη άσκηση «Ζωγραφίζω τα γράμματα», καθώς επίσης στην τρίτη άσκηση «Ενώνω τις τελίτσες και φτιάχνω την εικόνα» και στην τέταρτη άσκηση «Συμπληρώνω την εικόνα».

Στην Πέμπτη άσκηση «Πουλάκια και γράμματα» και τα τρία παιδιά βαθμολογήθηκαν με επαρκή επίδοση τόσο στην πρώτη όσο και στη δεύτερη χορήγηση.

Αντίστοιχη επίδοση παρουσιάστηκε και στην έκτη άσκηση «Αντιγραφή γραμμάτων και αριθμών σε ακολουθίες», καθώς επίσης και στην έβδομη άσκηση «Ενώνω τις τελίτσες και γράφω... γράμματα και λέξεις!».

Συνοψίζοντας την σύγκριση των ασκήσεων της Αναγνωστικής διαδικασίας και της Διαδικασίας της γραφής, στο πρώτο μέρος των ασκήσεων εντύπωση προκαλεί η αντικατάσταση των φωνημάτων – στόχων, η δυσκολία στον εντοπισμό της ρίμας καθώς και ο εντοπισμός των φωνημάτων – στόχων μέσα στις λέξεις.

Ενώ, στο δεύτερο κεφάλαιο ασκήσεων, η πτώση του *X.K.* στις τρεις πρώτες ασκήσεις [«Ακολουθώ την πορεία», «Ζωγραφίζω τα γράμματα», «Ενώνω τις τελίτσες και φτιάχνω την εικόνα»], και η τάση των δύο κοριτσιών, *Π. Β.* και *Ελ. Ιτ.*, στον τρόπο γραφής των ενηλίκων είναι αυτά που ξεχώρισαν.

Ο χρόνος που χρειαστήκαμε για να εφαρμόσουμε το υλικό για πρώτη φορά ήταν, στο σύνολο, πέντε συνεδρίες και για τα τρία παιδιά. Οι συνεδρίες, ίσως, να είναι ίσες επειδή και για τα τρία παιδιά ήταν κάτι καινούργιο, το οποίο και «υποδέχτηκαν» με τις καλύτερες προθέσεις και διαθέσεις. Για την δεύτερη χορήγηση, όμως, στον *X. K.* χρειαστήκαμε έξι συνεδρίες στο σύνολο. Ο χρόνος αυξήθηκε, καθώς το παιδί ήταν αρνητικό, στο μάθημα γενικά, κάτι που επηρέασε και την απόδοση του. Για την *Π. Β.* και την *Ελ. Ιτ.* Χρειαστήκαμε τέσσερις συνεδρίες. Και οι δύο, κατά την δεύτερη χορήγηση, ήταν προσεκτικές και συγκεντρωμένες κάτι που φάνηκε και στην βαθμολόγησή τους, αφού στις ασκήσεις που είχαν ικανοποιητική επίδοση βελτιώθηκαν.

Εν κατακλείδι, μπορούμε να αξιολογήσουμε την επίδοση των παιδιών στο σύνολο των ασκήσεων από ικανοποιητική ως επαρκής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Συνοψίζοντας αυτή την εργασία, κατανοούμε πως το παρών υλικό παρέμβασης, «ΠροΑναΓράφω» μας δίνει την δυνατότητα συλλογής πληροφοριών ως προς το επίπεδο κατάκτησης της φωνολογικής ενημερότητας, της γραφής και της ανάγνωσης. Σε αυτό το σημείο, θα θέλαμε να επισημάνουμε κάποια στοιχεία τα οποία θεωρούμε σημαντικά. Άξιο σημείωσης και προσοχής αποτελεί η ηλικία των παιδιών, καθώς και τα τρία είναι μεγαλύτερα από την ηλικία αναφοράς του «ΠροΑναΓραφω». Οι δυσκολίες, που παρουσίασαν τα παιδιά, ήταν πολλές και σύνθετες και το υλικό ανταποκρίθηκε στο στόχο σχεδιάσής του που είναι η αντιμετώπιση των μαθησιακών δυσκολιών.

Αναφέραμε και στην αρχή του κεφαλαίου, *3.1 Πιλοτική Χορήγηση τις Μεθόδου*, πως η *Π. Β.* την περίοδο χορήγησης του υλικού, βρισκόταν προς το τέλος του προγράμματος παρέμβασης της. Αυτό το επαναλαμβάνουμε για να σημειώσουμε πως η *Π. Β.* αντιμετώπισε το υλικό ως ένα είδος επανάληψης, όπως είπε και η ίδια σε εμάς μετά το πέρας των συνεδρίων και την εφαρμογή του υλικού.

Επίσης, αξίζει αν αναφέρουμε πως ακόμα και την πρώτη χορήγηση του υλικού η *Π. Β.* ήταν απαιτητική με την απόδοση της και τις απαντήσεις της. Δεν ζητούσε εύκολα την βοήθεια μας, ενώ η πρώτη φράση πριν από κάθε απάντηση ήταν «Περίμενε να σκεφτώ», χωρίς όμως εμείς να την έχουμε πιέσει. Στην δεύτερη χορήγηση, οι απαιτήσεις ήταν εξίσου υψηλές, αλλά αυτή την φορά ήταν συγκεντρωμένη και μπορούσε να ελέγχει το άγχος της.

Θα θέλαμε, επίσης, να σημειώσουμε πως η *Ελ. Ιτ.* και ο *Χ. Κ.*, αν και δύο διαφορετικά παιδιά σε όλα σχεδόν τα επίπεδα, είχαν ένα κοινό παρανομαστή. «Άρπαζαν» και την παραμικρή ευκαιρία που έβλεπαν πως μπορούσαν να σπαταλήσουν έστω και κάποια δεύτερα της συνεδρίες χωρίς να κάνουν κάποια άσκηση. Αυτό όμως αποτέλεσε αρνητικό παράγοντα για τον *Χ. Κ.*, ο οποίος χρειάστηκε περισσότερες συνεδρίες, κυρίως κατά την δεύτερη χορήγηση.

Άξιο σημείωσης αποτελεί η επίδοση της αριστερόχειρας *Π. Β.* στις ασκήσεις της Διαδικασίας της γραφής σε σχέση με τους δεξιόχειρες *Χ. Κ.* και *Ελ. Ιτ.*. Και αυτό γιατί, περιμέναμε ως αριστερόχειρας να δυσκολευτεί στις ασκήσεις της Διαδικασίας της Γραφής. Ιδίως όταν είδαμε πως γυρνούσε τα φύλλα κατά την πρώτη χορήγηση. Παρόλα αυτά, αν και χρειάστηκε περισσότερο χρόνο, ανταποκρίθηκε με απόλυτη

επιτυχία. Μάλιστα η επίδοση της ήταν ανάλογη, αν όχι και καλύτερη, από τους δύο δεξιόχειρες.

Φθάνοντας προς το τέλος αυτής της εργασίας οφείλουμε να επισημάνουμε πως μόνο θετικά στοιχεία αποκομίζουμε από την χορήγηση του υλικού παρέμβασης «ΠροΑναΓράφω». Πέραν από τις πληροφορίες που συλλέξαμε από τις ασκήσεις για τα παιδιά και τις δυνατότητες του, πρέπει να αναφέρουμε πως το παρών υλικό αποτελεί βοήθεια τόσο κατά την παρέμβαση όσο και κατά την επαναξιολόγηση ενός περιστατικού. Τις ασκήσεις αυτές μπορούμε να τις χρησιμοποιήσουμε μεμονωμένα, ή και όλες, για να δούμε αν και ποιους από τους στόχους που θέσαμε στην αρχή της παρέμβασης έχει κατακτήσει το παιδί.

Τέλος, και εξίσου σημαντικό, το παρών υλικό μας δίνει την δυνατότητα τροποποίησης των ασκήσεων με βάση της δυνατότητες του παιδιού. Αξιολογώντας τις δυνατότητες του παιδιού μπορούμε να παρουσιάσουμε τις ασκήσεις στο παιδί με διαβαθμίσεις, ξεκινώντας με εύκολους στόχους και στην πορεία της θεραπείας μας να οδηγηθούμε σε δυσκολότερους. Βέβαια, αυτό αποτελεί απόφαση του εκάστοτε θεραπευτή και μόνο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Nespor M., (1999), *Φωνολογία*, (Προσαρμογή στην Ελληνική Γλώσσα: Ράλλη Α. & Nespor M.), Αθήνα, Πατάκη.

Μαριδάκη – Κασσωτάκη Αι., (2005), *Δυσκολίες Μάθησης – Ψυχοπαιδαγωγική Προσέγγιση*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

Hoover W. A. & Gough P. B., (1990), *The Simple View of Reading*, Η. Π. Α., Kluwer Academic Publishers.

Παντελιάδου Σ., (2000), *Μαθησιακές Δυσκολίες, Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

McGee L. M. & Richgels D. J., (2003), *Dearly Reading & Writing/ Experimenting reading & Writing/ Designing Early Literacy Programs/ Strategies for At – Risk Pre – School & Kindergarten Children*, New York, The Guilford Press.

Αδαμοπούλου Π. Ν., Κόρφα Α. Κ., Παπαθεοδώρου Π., (1996), *Το παιδί και ο λόγος*, Αθήνα, Νέα Γνώση.

Δημητροπούλου Π. & Οικονόμου Α. & Πολυχρόνη Φ. & Ράλλη Α. Μ. & Ταντάρα Σ. Τσαμπάρλη Α. & Φιλιάττου Δ., (2011), *Δυσκολίες Μάθησης, Αναπτυξιακές, Εκπαιδευτικές και Κλινικές Προσεγγίσεις*, (Επιστημονική Επιμέλεια Τάνταρος Σ.), Αθήνα, Πεδίο.

Whalley K. & Hansen J., (2006), *The Role of Prosodic Sensitivity in Children's Reading Development*, *Journal of Research in Reading*, 29 (3), σελίδες 288 – 303.

Puranik, C. S., Lonigan, Ch. J. & Kim, Y., (2011), *Contributions of Emergent Literacy Skills to Name Writing, Letter Writing, and Spelling in Preschool Children*, *περιοδικό «Early Childhood Research Quarterly, Early Childhood Research Quarterly*, 26 (6), σελίδες 465 – 474.

Soden-Hensler, B., Taylor, J., & Schatschneider, Ch., (2012), *Evidence for Common Etiological Influences on Early Literacy Skills in Kindergarten*, *Sci Stud Read*, 16 (5), σελίδες 457 – 474.

Dinnsel, D. A., (2011), *On the unity of children's phonological error patterns: Distinguishing symptoms from the problem*, *Clinical Linguistics & Phonetics*, 25 (0), σελίδες 968 – 974.

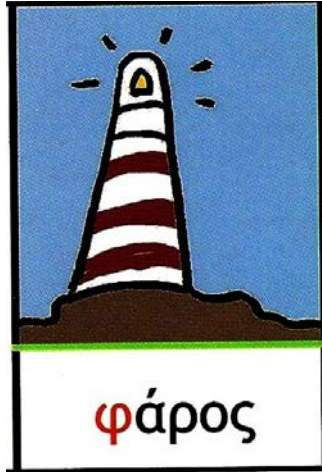
Karande, Σ., & Venkataraman, R., (2013), *Impact of co-morbid attention-deficit/hyperactivity disorder on self-perceived health-related quality-of-life of children with specific learning disability*, *Indian Journal of Psychiatry*, 55 (1), σελίδες 52 – 58.

Κωτσοπούλου, Α., Κωτσόπουλος, Σ., (2006), *Έγκαιρη διάγνωση και θεραπευτική παρέμβαση στη δυσλεξία*, ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΕΦΗΒΟΣ, 8 (2), σελίδες 13 – 29.

Ηλεκτρονική Εγκυκλοπαίδεια, *Encyclopedia of Mental Disorders*, ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.minddisorders.com/>, ημερομηνία ανάγνωσης 17/06/2013

Παράρτημα

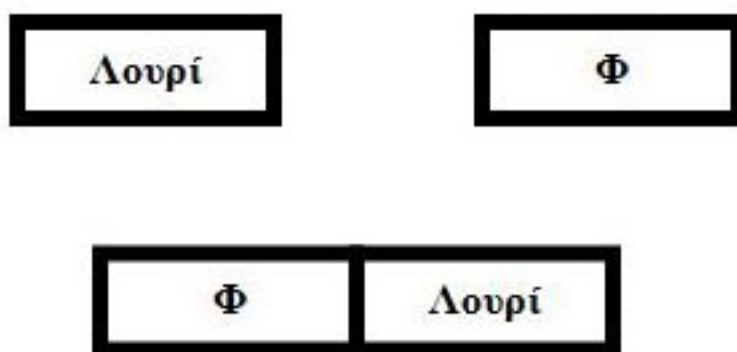
[Εικόνα 1.1]



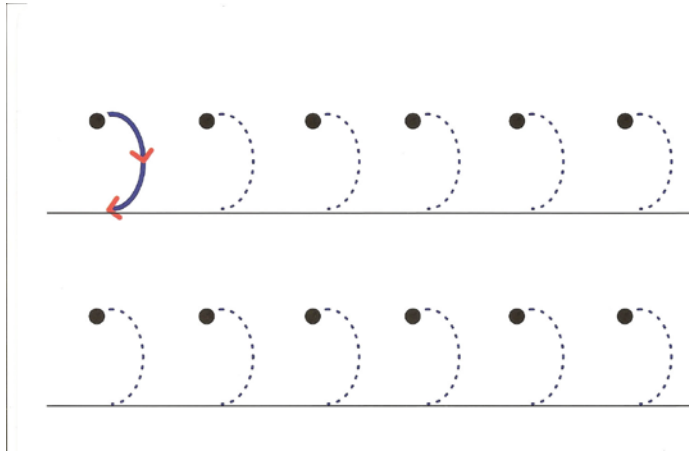
[Εικόνα 1.2]



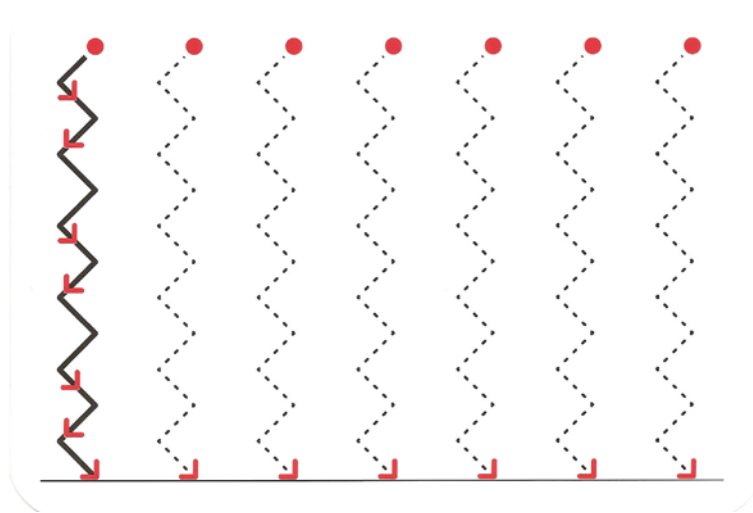
[Εικόνα 1.3]



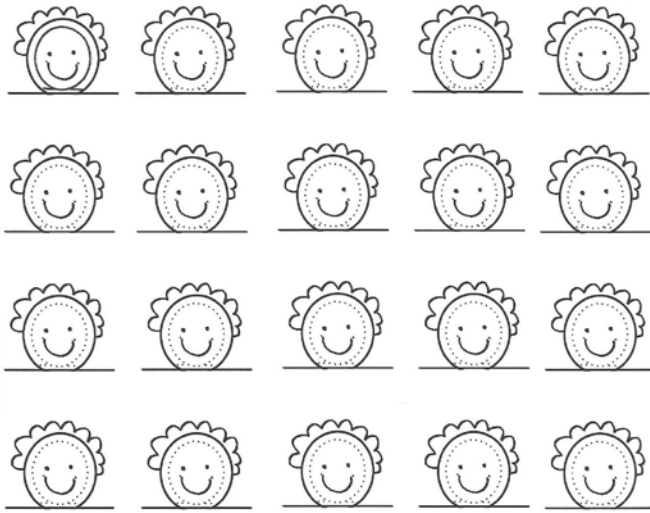
[Εικόνα 1.4]



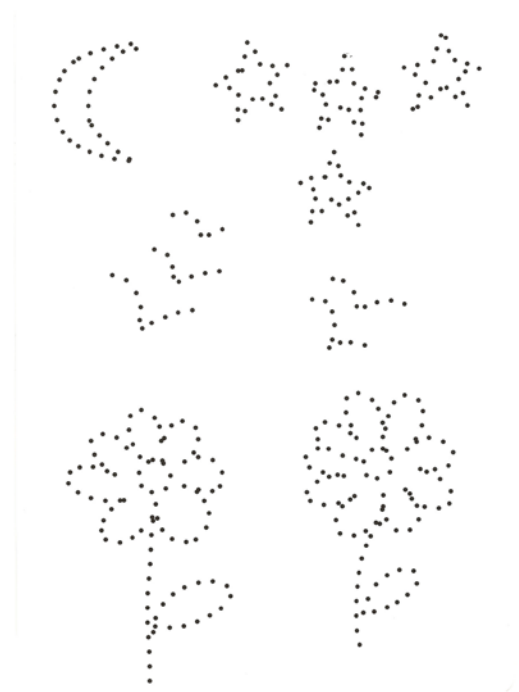
[Εικόνα 1.5]



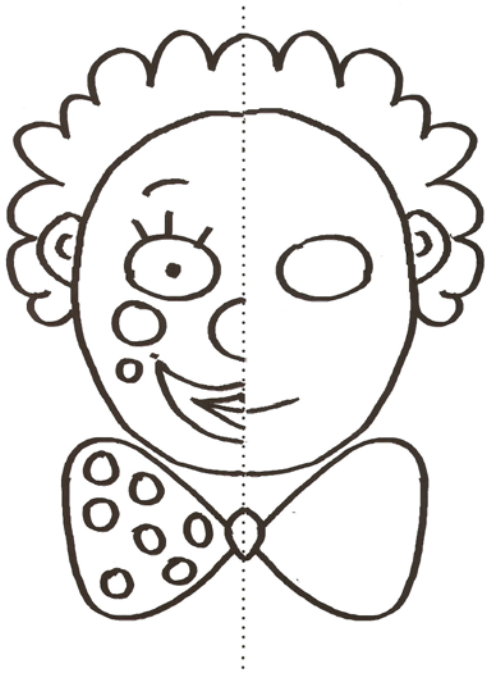
[Εικόνα 1.6]



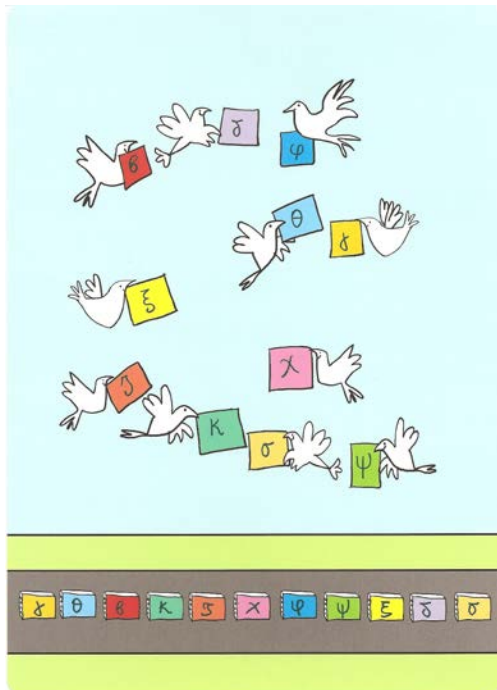
[Εικόνα 1.7]



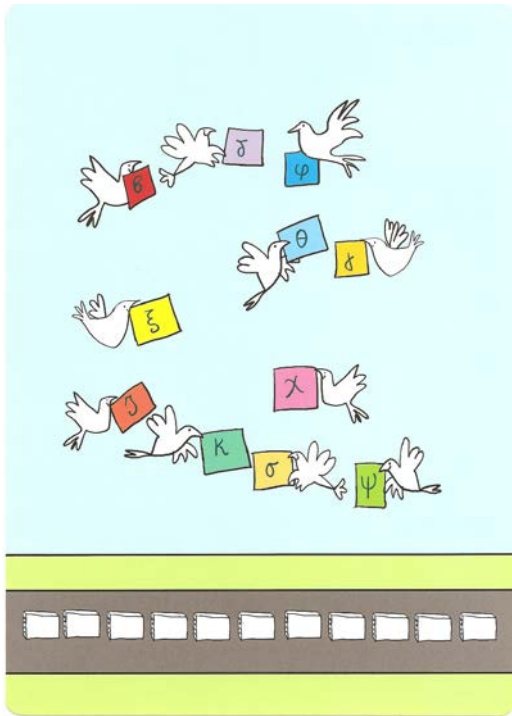
[Εικόνα 1.8]



[Εικόνα 1.9]








[Εικόνα 1.10]



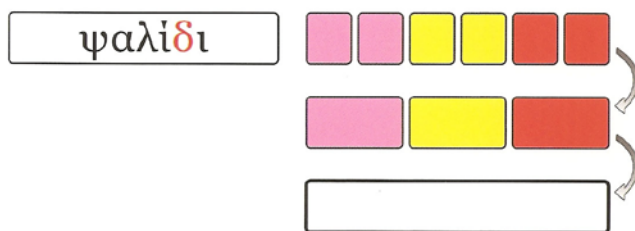
[Εικόνα 1.11]

β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ

[Εικόνα 1.12]

				
	δώρο	ψαλίδι	κάδρο	δάδα
	ῶρο	ψαλίῖ	κάῖρο	ῶῶα

[Εικόνα 1.13]



Πίνακας 1

ΔΙΚΗ	ΘΟΛΟ	ΦΕΤΑ	ΒΑΖΟ
ΔΙΨΑ	ΘΥΡΑ	ΦΑΚΗ	ΒΙΔΑ
ΔΟΞΑ	ΘΗΒΑ	ΦΙΛΙ	ΒΟΔΙ
ΔΙΝΩ	ΘΕΜΑ	ΦΙΔΙ	ΒΟΛΙ
ΔΡΑΚΟΣ	ΘΡΟΝΟΣ	ΦΡΟΥΤΑ	ΒΛΕΠΩ

Πίνακας 2

ΘΟΛΟΣ	ΒΙΔΑ	ΔΟΚΑΡΙ	ΦΑΡΑΣΙ
ΚΑΛΑΘΙ	ΚΑΡΑΒΙ	ΕΞΟΔΟΣ	ΚΕΦΙ

Πίνακας 3

Ποίημα και σωστή ρίμα	Λέξεις για επιλογή
Κάνει βου το βόδι / σπάει κι ένα ρόδι .	Κούπα, Χάδι, Ρόδι
Η γιαγιάκα συγυρίζει / κι η γατούλα ψιθυρίζει .	Κάθεται, Παίζει, Ψιθυρίζει
Μάζεψα μικρά δωράκια / να τα δώσω στα μωράκια .	Πουλάκια, Μωράκια , Λιονταράκια
Βάζει η αλεπού ζακέτα / και πετάει τη ρακέτα .	Πατάτα, Ρακέτα , Κασέτα
Άστρα γέμισε ο θρόνος κι έτσι άλλαξε ο χρόνος .	Βράχος, Τροχός, Χρόνος
Φτιάχνω μια κορδέλα / και την δένω στη σαρδέλα .	Ομπρέλα, Καρέκλα, Σαρδέλα
Την κουβέρτα της ξηλώνει / η Ελένη και ψηλώνει .	Τεντώνει, Ψηλώνει , Ξαπλώνει
Ξαφνικά κοιτά το στρείδι / η μαμά με το ‘να φρύδι .	Φρύδι , Ρόδι, Ασπράδι
Πήρα όμορφη φανέλα / που είχε χρώμα σαν κανέλα .	Μπανάνα, Κασέλα, Κανέλα
Όμορφα λουλούδια εγώ χαζεύω / σκύβω γρήγορα και τα μαζεύω .	Κόβω, Ποτίζω, Μαζεύω
Τρέχω απλώνω το χεράκι / για να ανάψω το κεράκι .	Κεράκι , Πιρούνι, Ψωμάκι

Πίνακας 4

Ρίζα – Ζάρι	Σόδα – Δάσος
Μαχαίρι – Θυμάρι	Χάδι – Χάδι
Έθνος – Ανθός	Φόβος – Βυθός
Ίδιος - Ίδιος	Αδειανός – Μαϊδανός
Καράβι – Καρύδα	Βασίλισσα – Συλλάβισα
Ελευθερία – Φλύαρος	Φλογερός – Βλαβερός
Καθρέφτης – Δραπέτης	

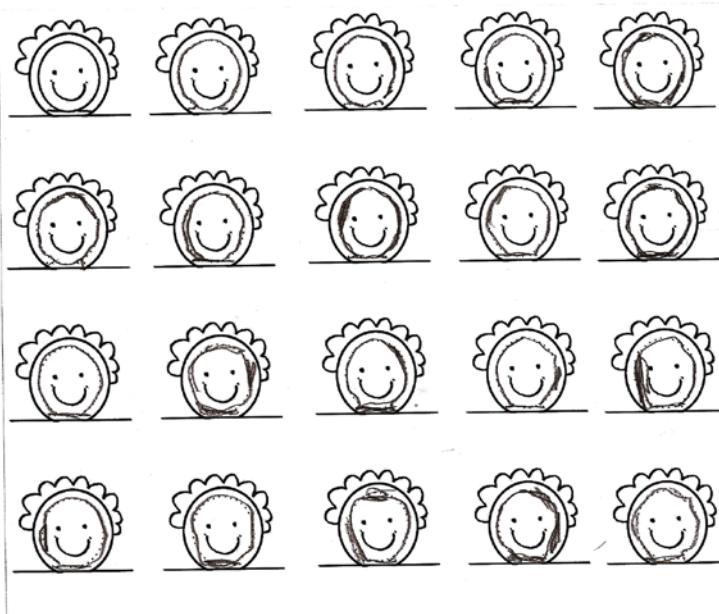
Πίνακας 5

Γράμμα που αλλάζει την λέξη.	Η λέξη που αλλάζει.	Καινούργια λέξη.
Δ	Αίμα	Δέμα
	Άσος	Δάσος
	Ωρα	Δώρα
Φ	Ωρα	Φόρα
	Λουρί	Φλουρί
	Λαούτο	Φλάουτο
Β	Ηχώ	Βήχω
	Ουλή	Βουλή
	Όλος	Βόλος
Θ	Αμνός	Θάμνος
	Αίμα	Θέμα
	Όλος	Θολός

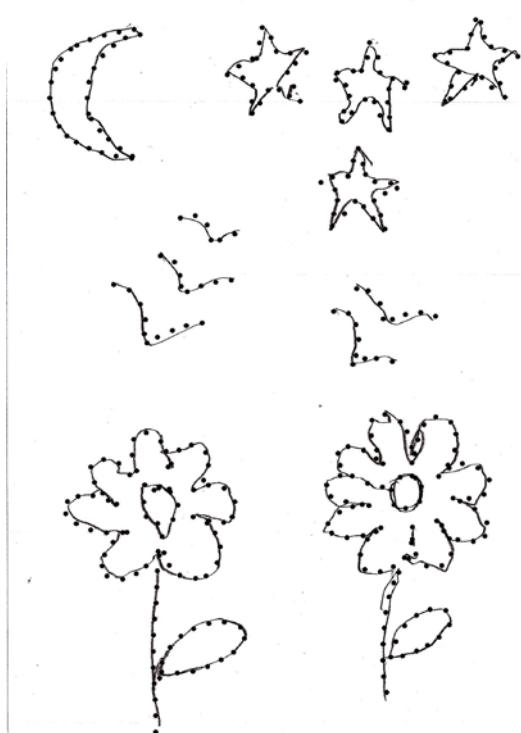
Πίνακας 6

Δ	Β	Φ	Θ
Δώρο	Βάζο	Φάρος	Θάλασσα
Ψαλίδι	Καράβι	Ελάφι	Καλάθι
Κάδρο	Υποβρύχιο	Δελφίνι	Καθρέφτης

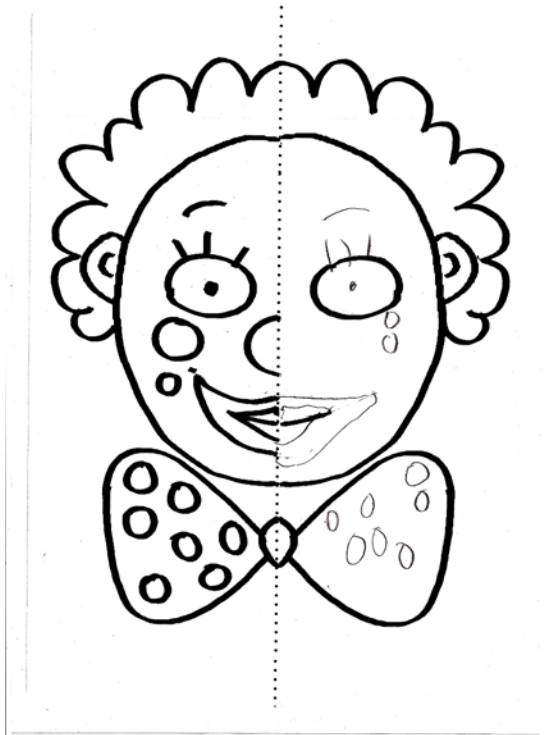
[X. Κ. γορήγηση 1^η]
Εικόνα 2.1



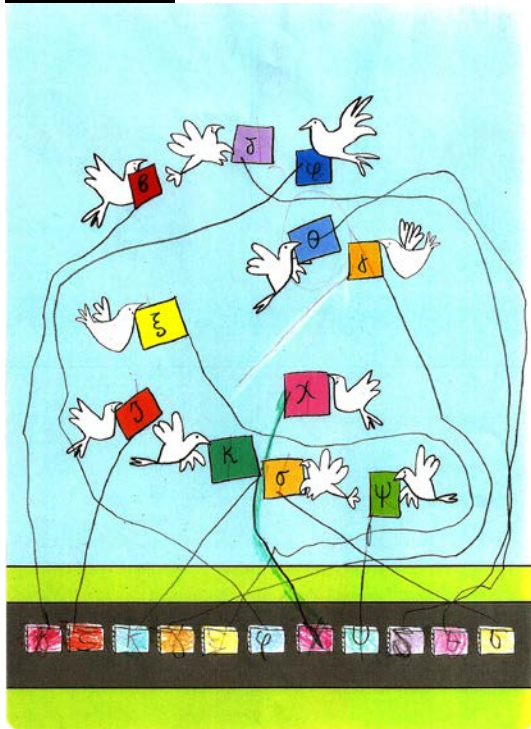
Εικόνα 2.2



Εικόνα 2.3



Εικόνα 2.4

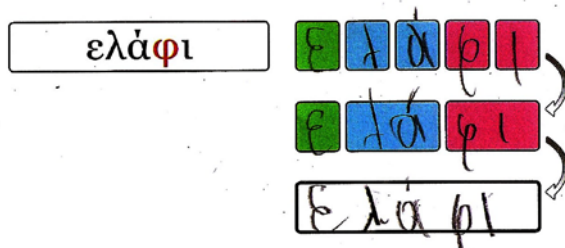




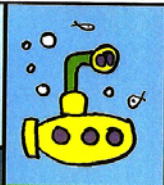

Εικόνα 2.5

β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	φ	δ	β	θ			
β	δ	φ	θ	φ	δ	β	θ			
β	δ	φ	θ	φ	δ	β	θ			

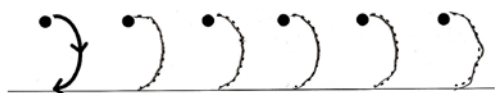
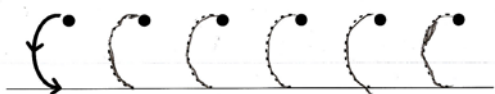
β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	φ	δ	β				
β	δ	φ	θ	φ	δ	β				
β	δ	φ	θ	φ	δ	β				

Εικόνα 2.6

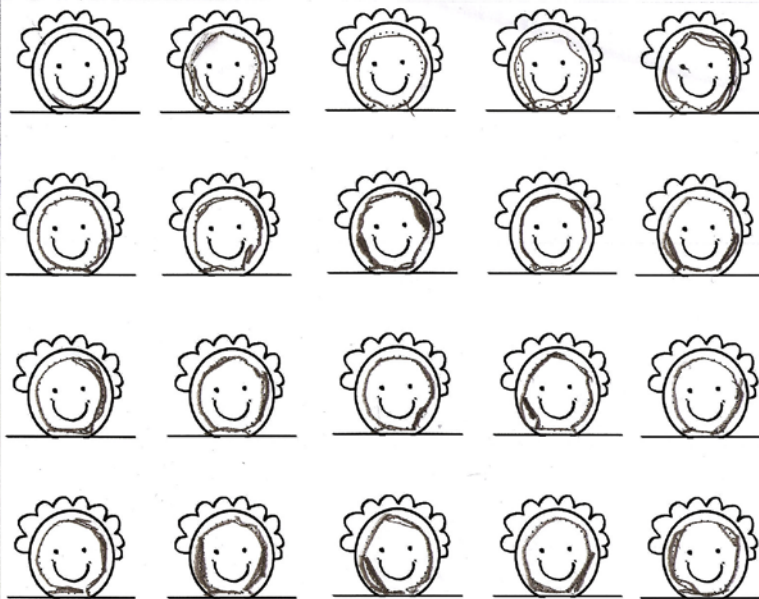


Bb				
	βάζο	καράβι	υποβρύχιο	βιβλίο
	Βάζο	καράβι	υποβρύχιο	βιβλίο

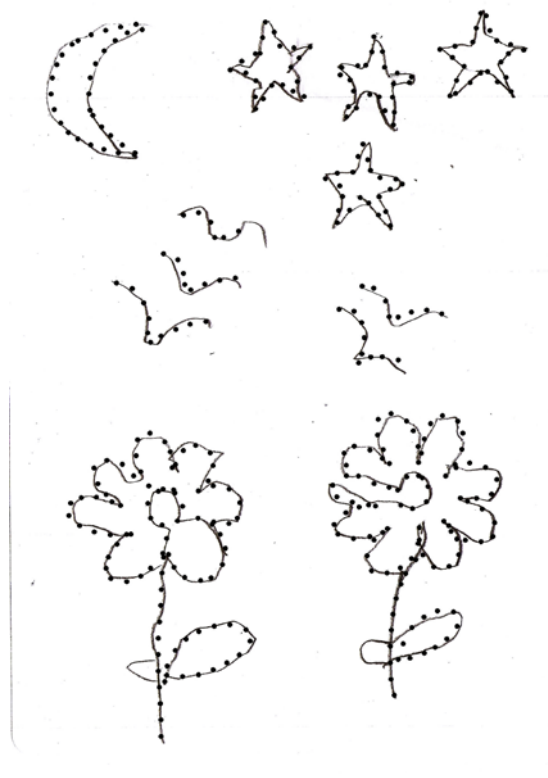
Εικόνα 2.7



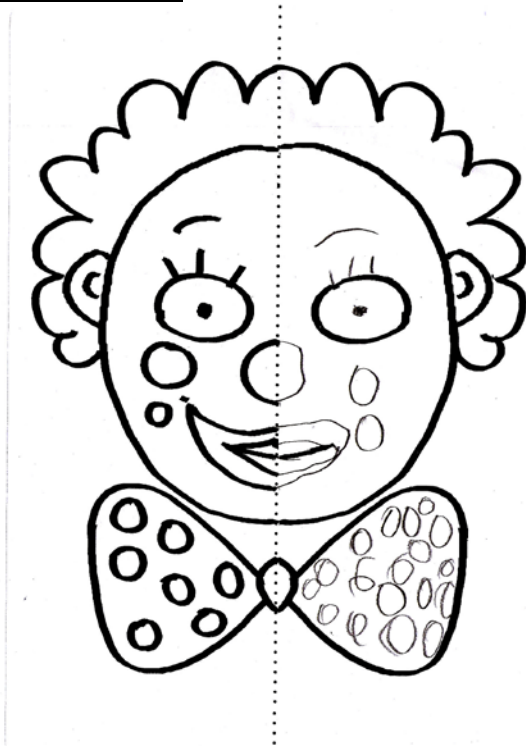
[X. Κ. γορήγηση 2^η]
Εικόνα 2.8



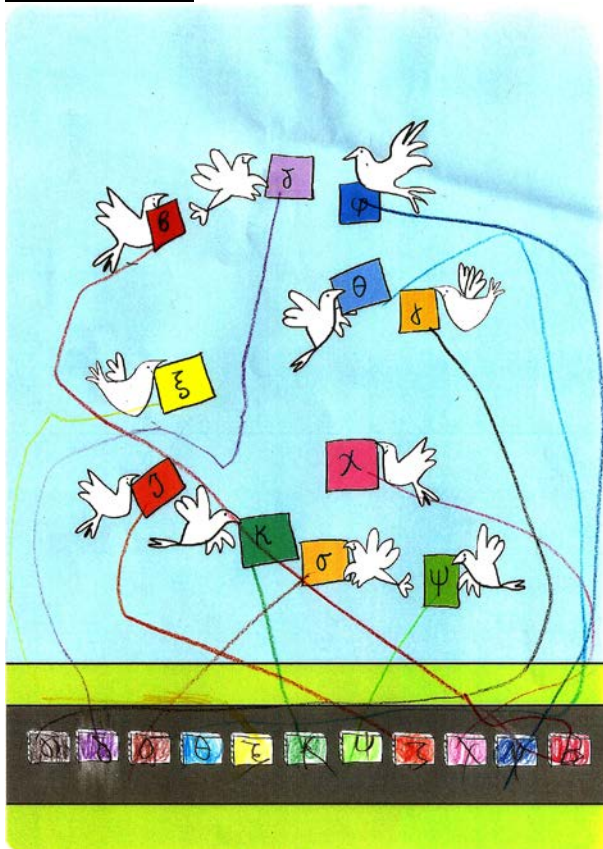
Εικόνα 2.9



Εικόνα 2.10



Εικόνα 2.11



Εικόνα 2.12

β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
B	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
B	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	φ	ξ	γ	θ	δ					
β	φ	ξ	γ	θ	δ					
β	φ	ξ	γ	θ	δ					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2	6	7	8	9	15		8			
2	6	7	8	9	15					
2	6	7	8	9	15					

Εικόνα 2.13

	δώρο	ψαλίδι	κάδρο	δάδα
	δώρο	ψαλίδι	κάδρο	δάδα

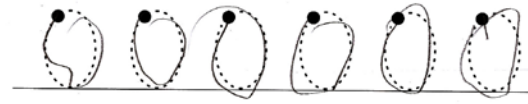
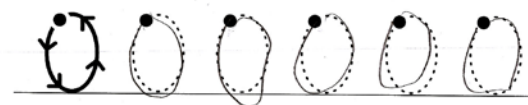
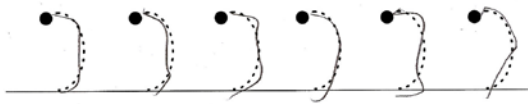
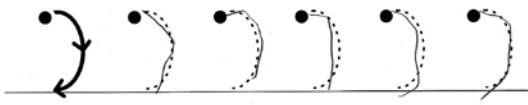
καθρέφτης

ΚΑ ΘΡ Ε Φ Τ Η Σ

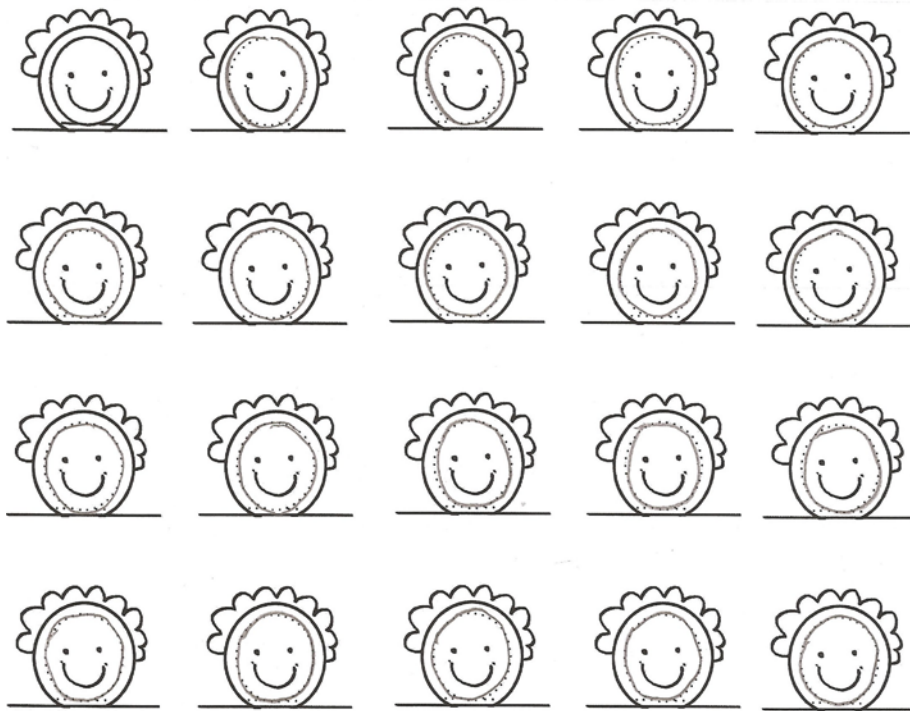
ΚΑ ΘΡ Ε Φ Τ Η Σ

ΚΑΘΡΕΦΤΗΣ

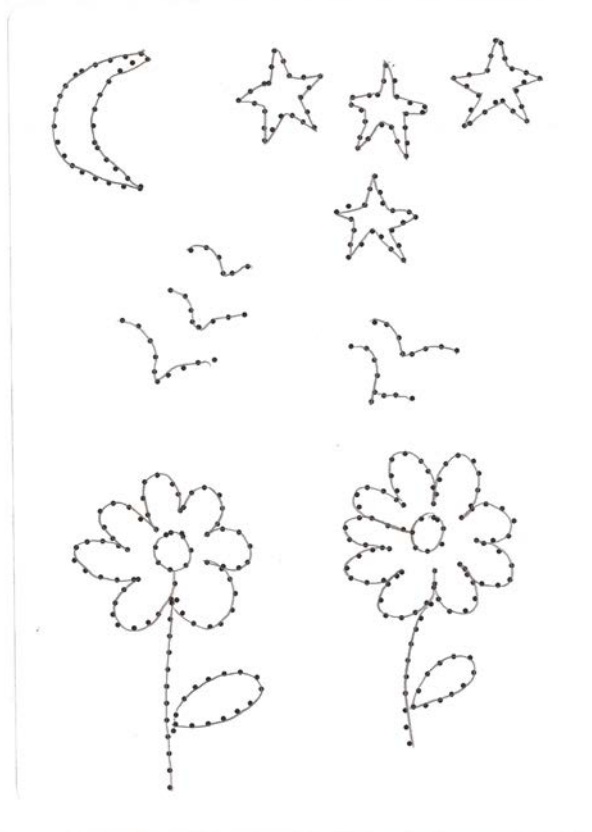
Εικόνα 2.14



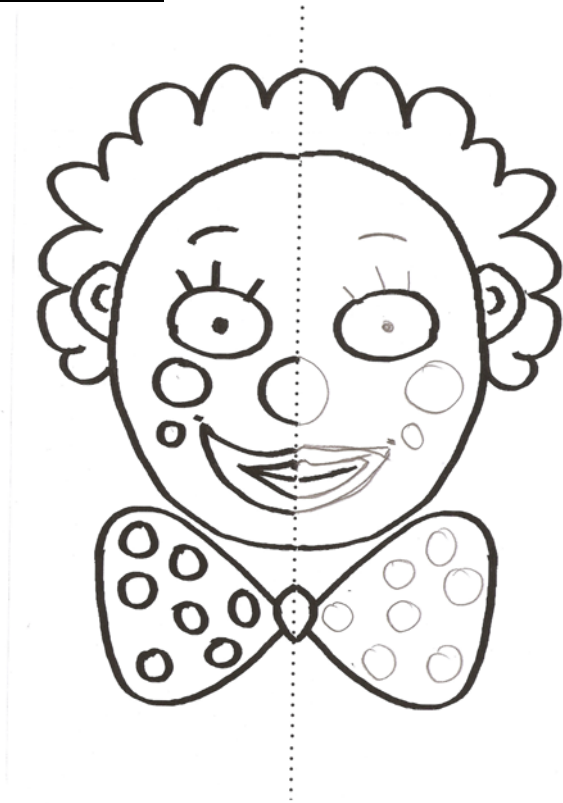
[Π. Β. γορήγηση 1^η]
Εικόνα 3.1



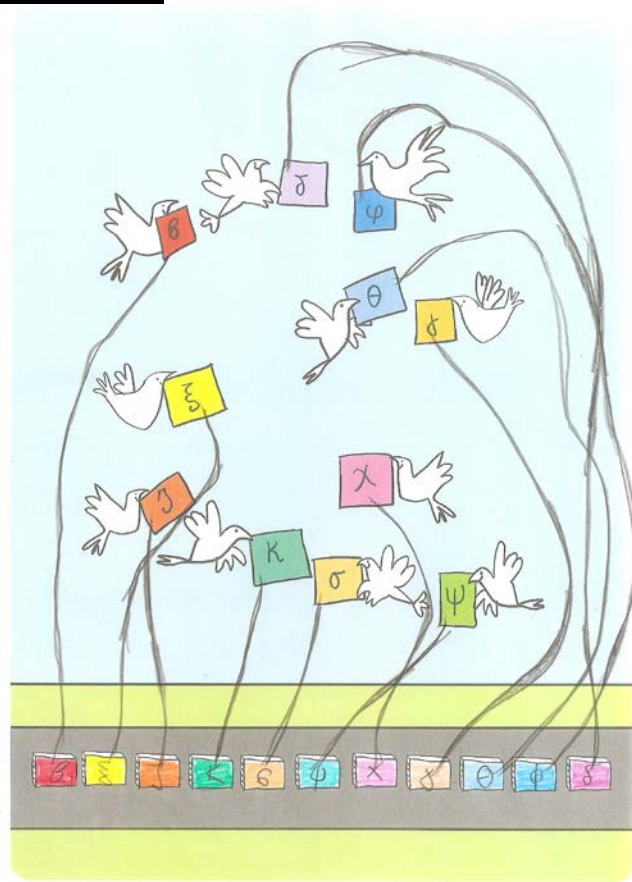
Εικόνα 3.2



Εικόνα 3.3



Εικόνα 3.4



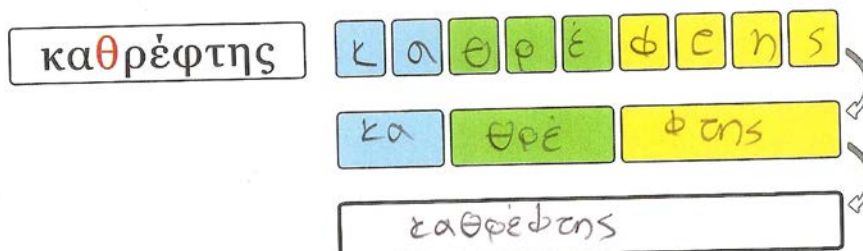
Εικόνα 3.5

β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	β	φ	δ				
β	δ	φ	θ	β	φ	δ				
β	δ	φ	θ	β	φ	δ				

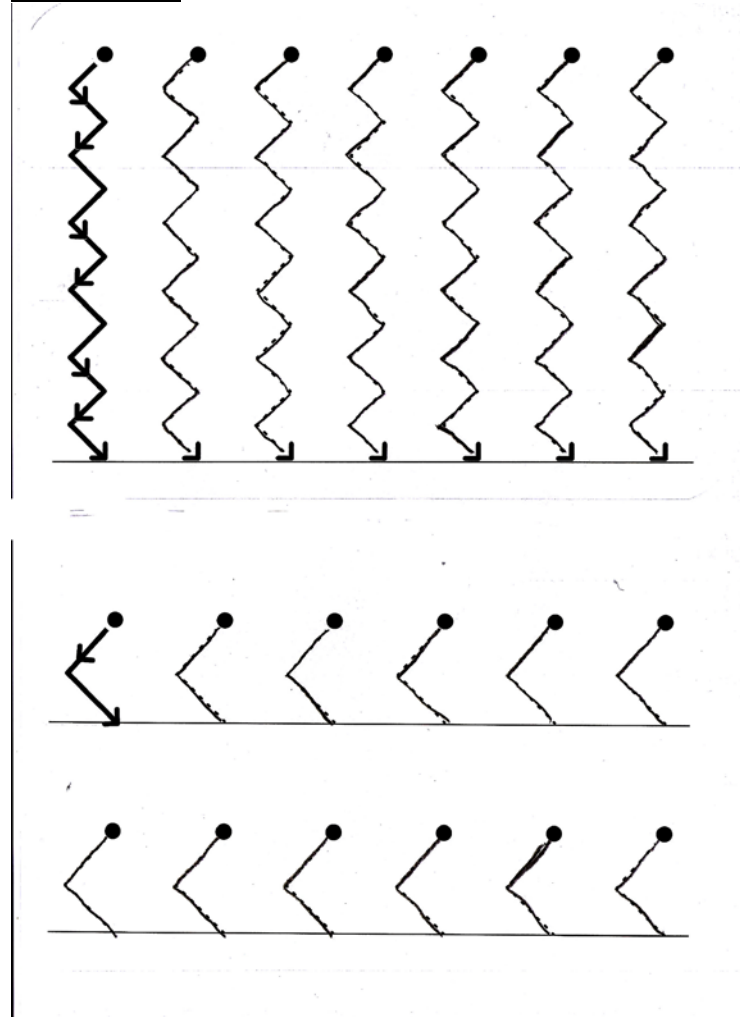
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	7	9	10	11						
1	7	9	10	11						
1	7	9	10	11						

Εικόνα 3.6

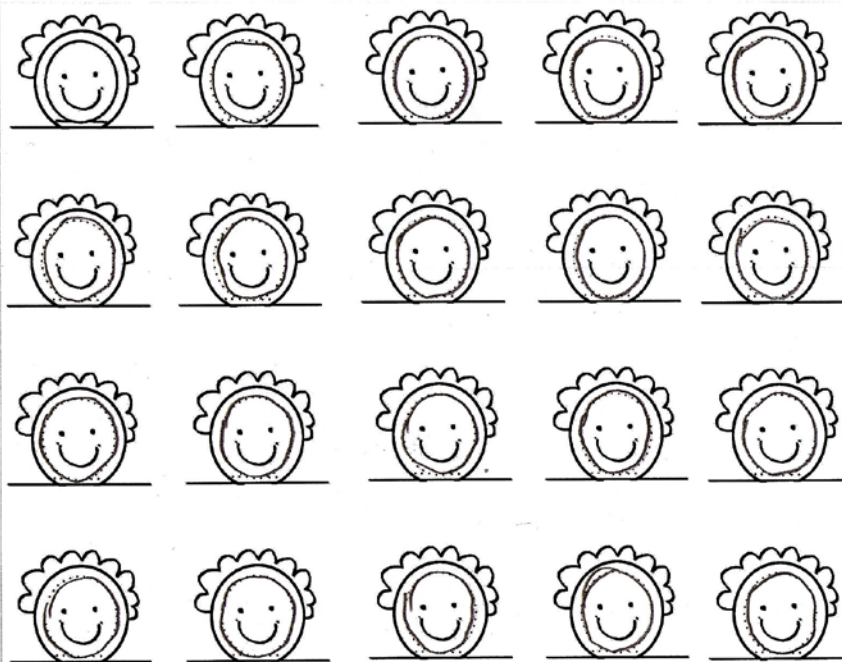
Φψ				
	φάρος	ελάφι	δελφίνι	φαφούτης
	φάρος	ελάφι	δελφίνι	φαφούτης



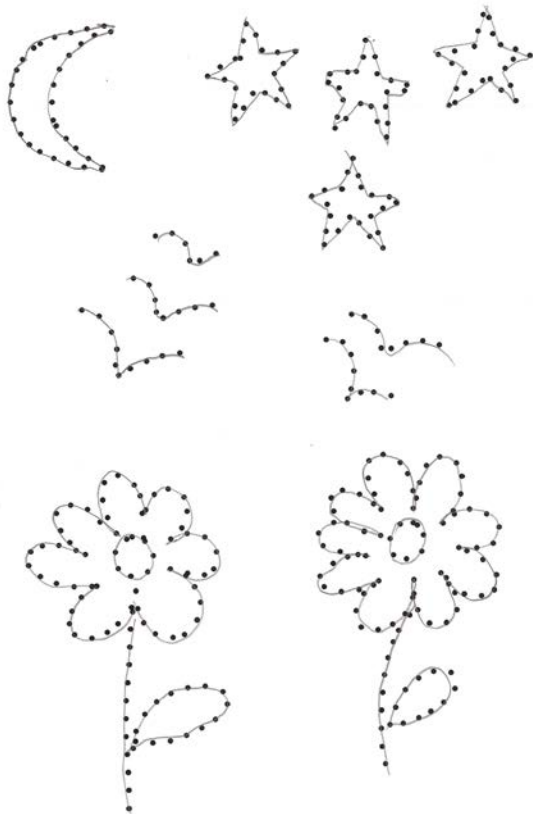
Εικόνα 3.7



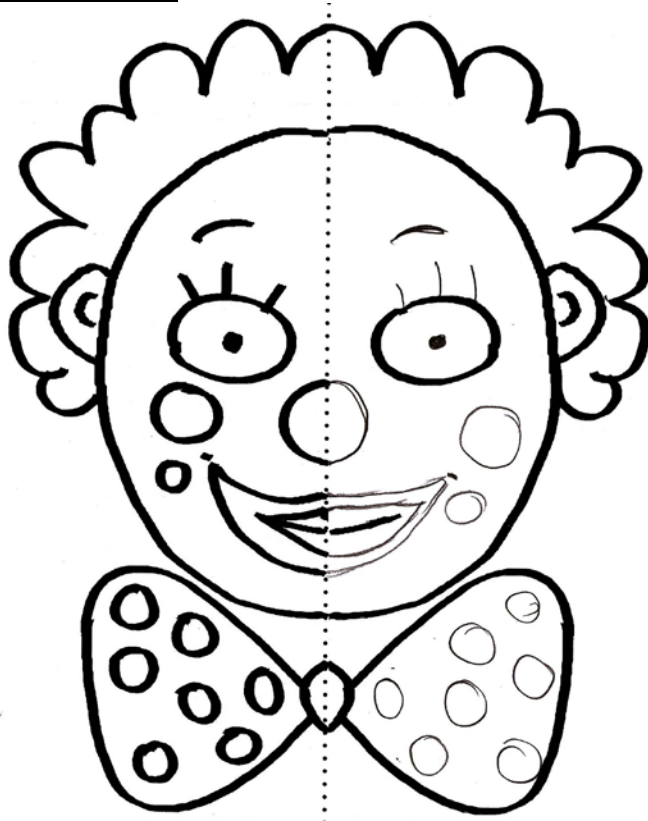
[Π. Β. γορήγηση 2^η]
Εικόνα 3.8



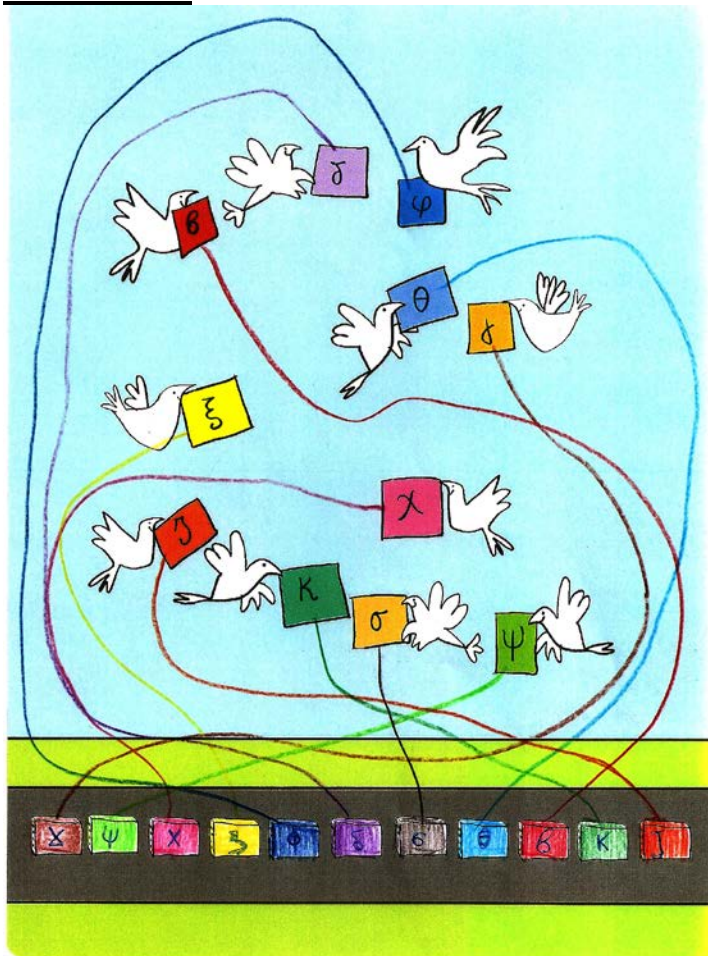
Εικόνα 3.9



Εικόνα 3.10



Εικόνα 3.11

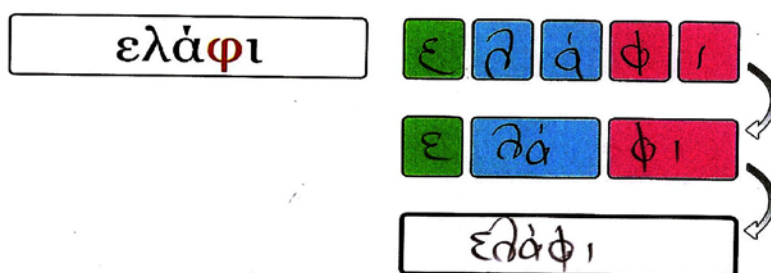


Εικόνα 3.12

β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	Δ	Χ	Κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	γ	δ	θ	φ	β	ζ	δ	φ		
β	γ	δ	θ	φ	β	γ	δ	φ		
β	γ	δ	θ	φ	β	γ	δ	φ		

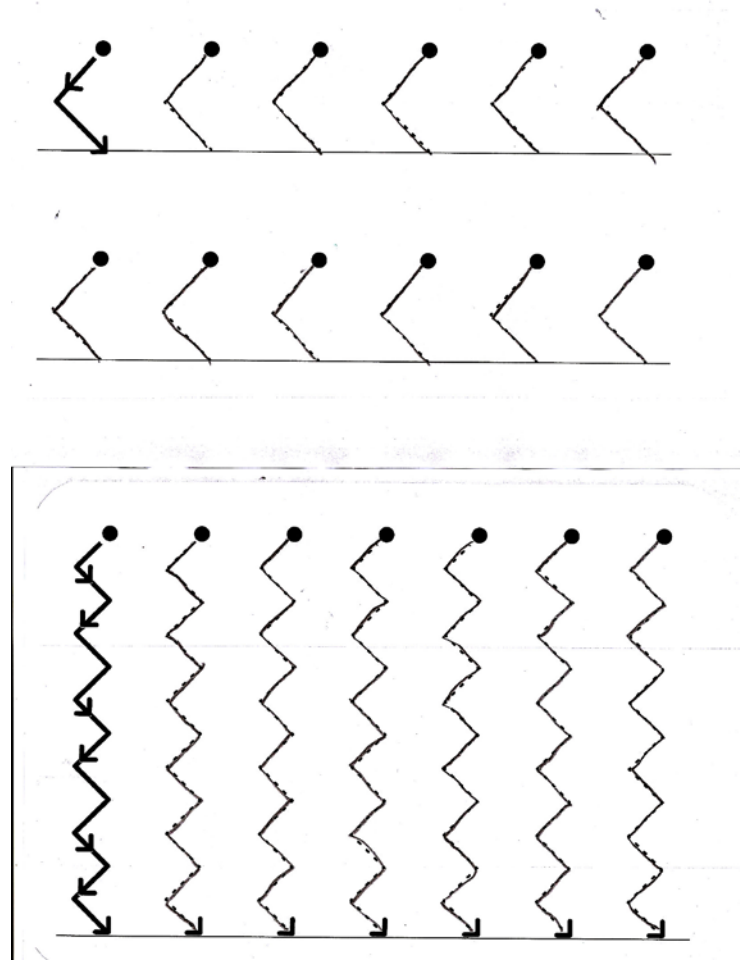
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
4	13	15	18	24	34	99				
4	13	15	18	24	34	99				
4	13	15	18	24	34	99				

Εικόνα 3.13

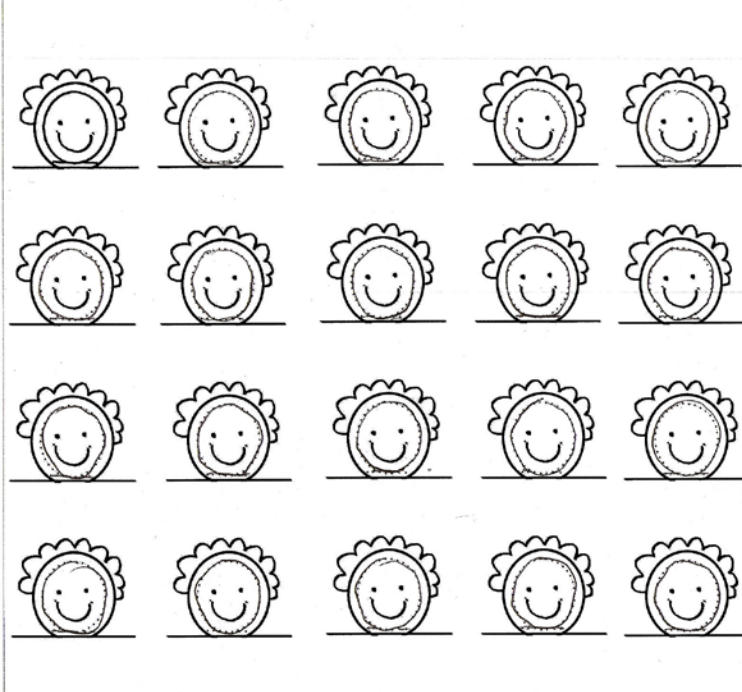


Δδ				
	δώρο	ψαλίδι	κάδρο	δάδα
	δώρο	ψαλίδι	κάδρο	δάδα

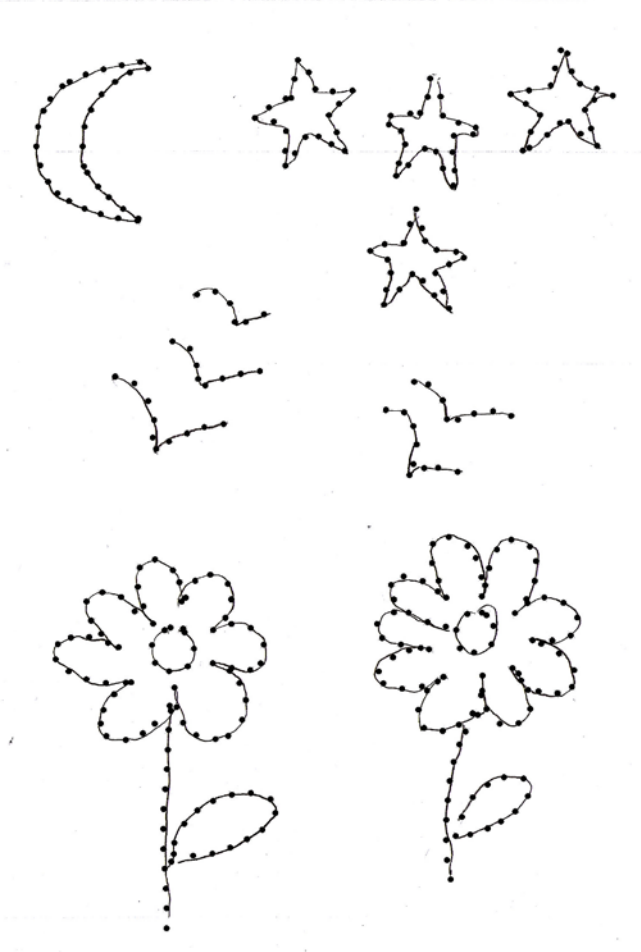
Εικόνα 3.14



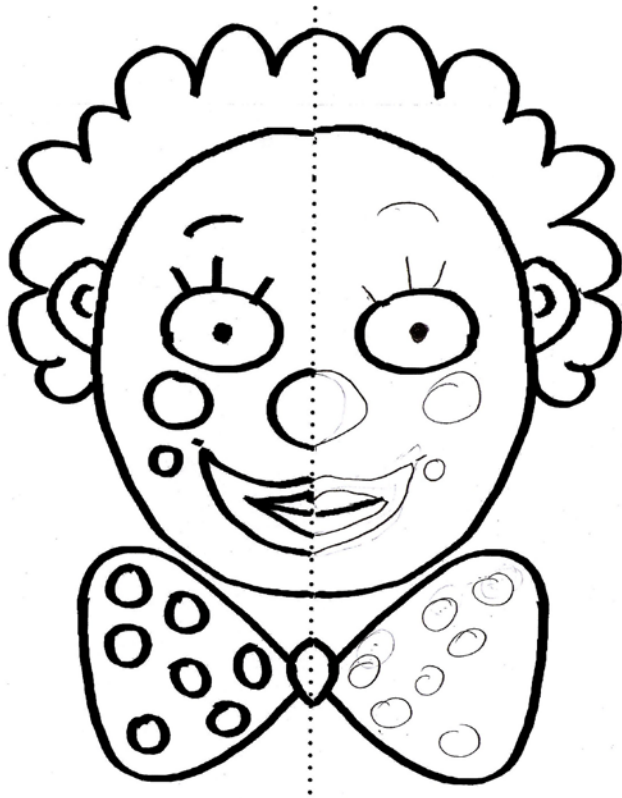
[Ελ. Ιτ. χορήγηση 1^η]
Εικόνα 4.1



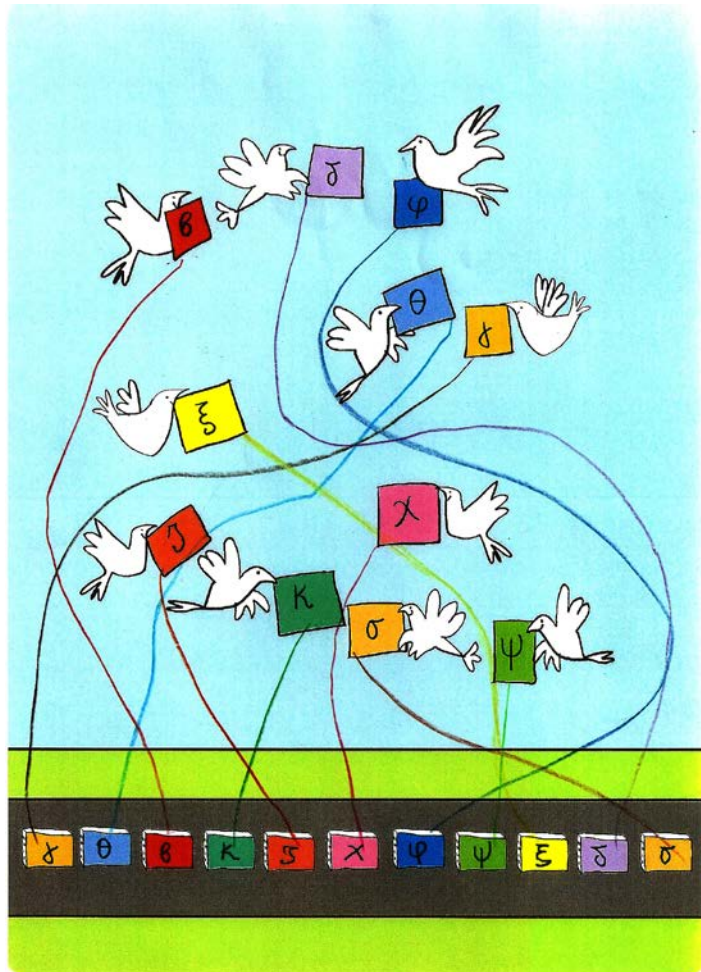
Εικόνα 4.2



Εικόνα 4.3



Εικόνα 4.4



Εικόνα 4.5

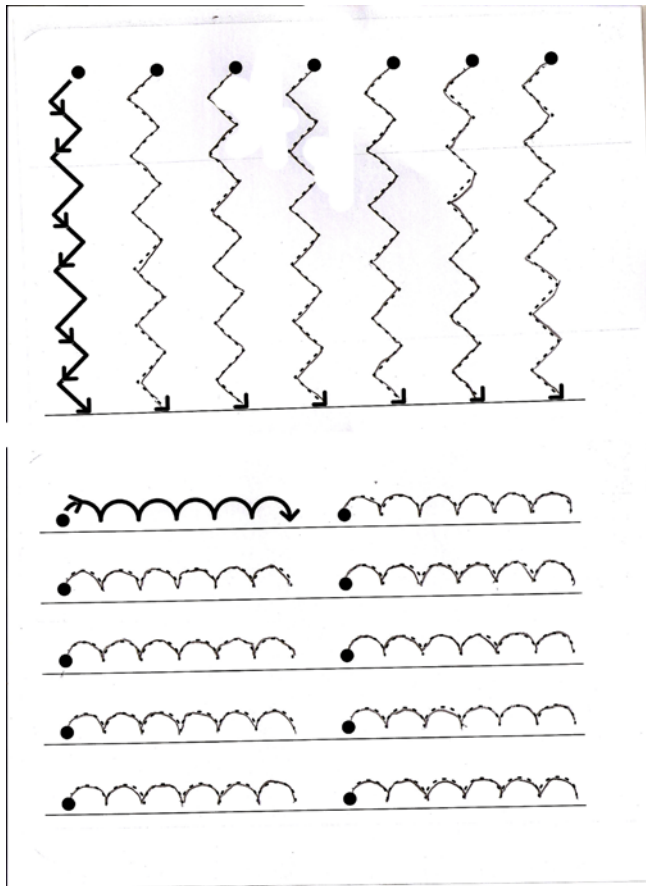
β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
Β	Δ	Φ	Θ	Γ	Χ					
Β	Δ	Φ	Θ	Γ	Χ					
Β	Δ	Φ	Θ	Γ	Χ					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	2	3	4	5	β	7	8	9	10	11
5	6	8	9	1						
5	6	8	9	1						
5	6	8	9	1						

Εικόνα 4.6

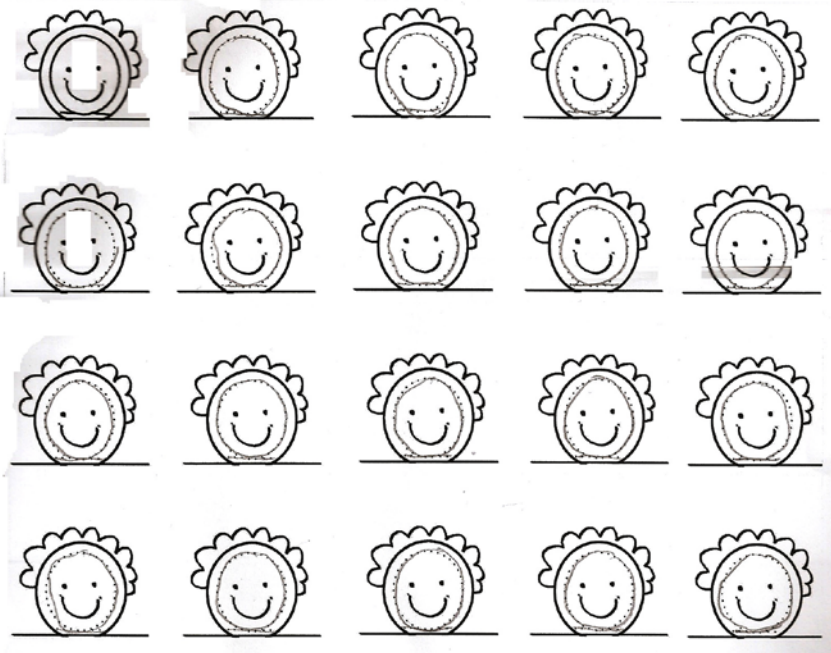
Ββ				
	Βάζο	καράβι	υποβρύχιο	βιβλίο
	βάζο	καράβι	υποβρύχιο	βιβλίο

θάλασσα	θ	α	λ	α	σ	σ	α
	θα	λα	σα				
θάλασσα							

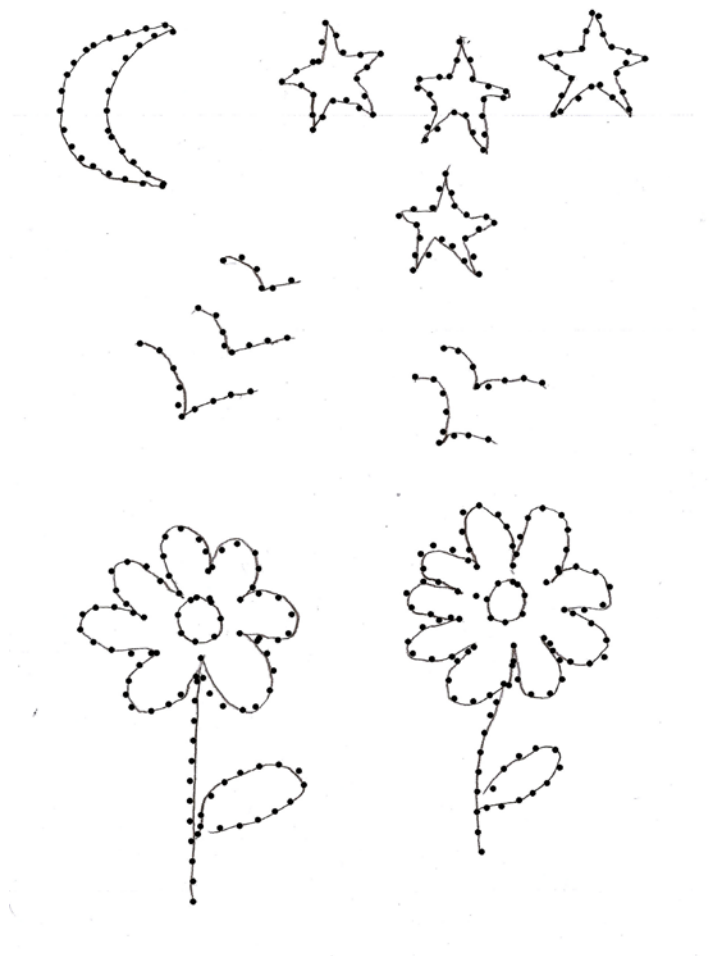
Εικόνα 4.7



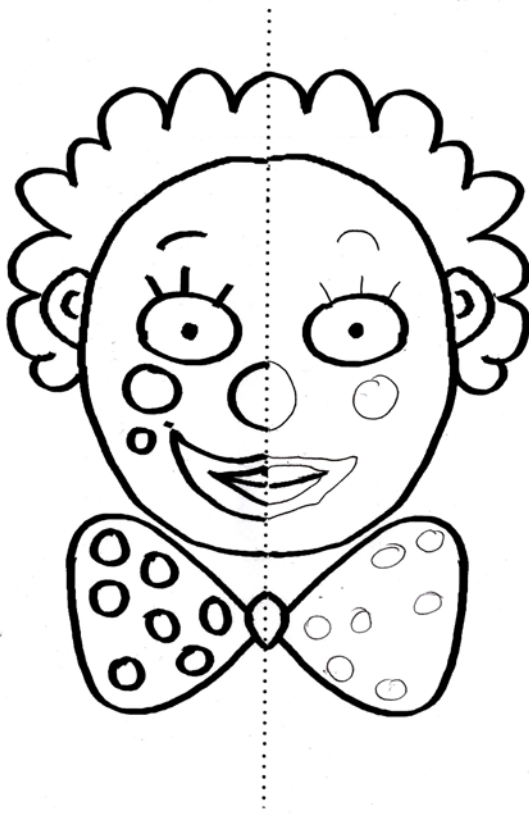
[Ελ. Ιτ. χορήγηση 2^η]
Εικόνα 4.8



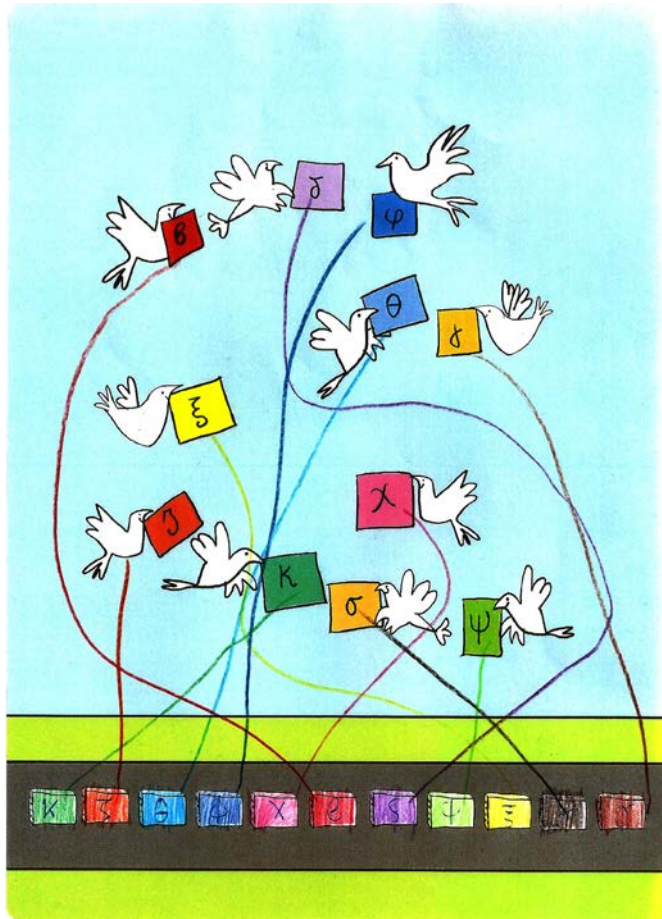
Εικόνα 4.9



Εικόνα 4.10



Εικόνα 4.11

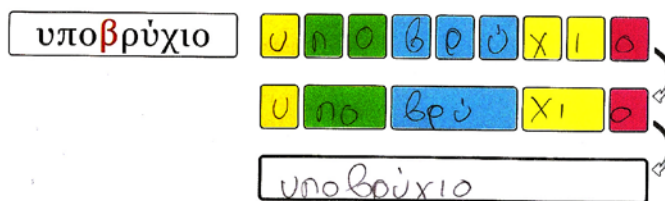


Εικόνα 4.12

β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	ϝ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	ϝ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
γ	θ	δ	ζ	φ	β	ξ	θ			
γ	θ	δ	ζ	φ	β	ξ	θ			
γ	θ	δ	ζ	φ	β	ξ	θ			

β	δ	φ	θ	γ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	ϝ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
β	δ	φ	θ	ϝ	χ	κ	σ	ζ	ξ	ψ
γ	θ	δ	ζ	φ	β	ξ	θ			
γ	θ	δ	ζ	φ	β	ξ	θ			
γ	θ	δ	ζ	φ	β	ξ	θ			

Εικόνα 4.13



θθ				
	θάλασσα	καλάθι	καθρέφτης	θεατράνθρωπος
	θάλασσα	καλάθι	καθρέφτης	θεατράνθρωπος

Εικόνα 4.14

